

Usmena tradicija u pisanoj književnosti američkih Indijanaca

Dujmović, Klara

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:607180>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-20**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Dvopredmetni diplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Engleskoga
jezika i književnosti

Klara Dujmović

Usmena tradicija u pisanoj književnosti američkih Indijanaca

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Tina Varga Oswald

Osijek, rujan 2017.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Dvopredmetni diplomski studij hrvatskoga jezika i književnost i engleskoga jezika
i književnosti

Klara Dujmović

Usmena tradicija u pisanoj književnosti američkih Indijanaca

Diplomski rad

Humanističke znanosti, filologija, teorija i povijest književnosti

Mentor: doc. dr. sc. Tina Varga Oswald

Sumentor: doc. dr. sc. Jakov Sabljčić

Osijek, rujan 2017.

Sažetak

U radu je istražena usmena predaja u starosjedilačkim narodima Sjeverne Amerike. Proučena je njezina važnost za identitet pojedinca i zajednica te za očuvanje kolektivne povijesti u usmenim starosjedilačkim kulturama. Izdvojene su najvažnije karakteristike usmene predaje s obzirom na njezinu strukturu, izvedbu, važnost pripovjedača, identitet zajednice te njezin opstanak. Neodvojivost usmene predaje od indijanskog identiteta i njezina primjena u životima suvremenih Indijanaca, bit će pokazana na primjerima romana *Ceremonija* i *Pripovjedač* Leslie Marmon Silko, jedne od najvažnijih suvremenih starosjedilačkih književnica.

Ključne riječi: usmena predaja, sjevernoamerički starosjedioci, identitet, povijest naroda, , suvremeni indijanski roman

Sadržaj

1. Uvod	4
2. Karakteristike i važnost usmene predaje kod američkih starosjedilaca	5
2.1 Vrijeme i struktura u usmenoj predaji američkih starosjedilaca	11
3. Život i stvaralaštvo Leslie Marmon Silko	13
4. Identitet i pripadnost zajednici u odnosu na usmenu predaju u romanu <i>Ceremonija</i> Leslie Marmon Silko	15
4.1. Snaga riječi u <i>Ceremoniji</i> Leslie Marmon Silko	21
5. Odnos prema prirodi i usmena predaja u romanu <i>Ceremonija</i>	24
6. Struktura, vrijeme i usmena predaja u romanu <i>Ceremoniji</i>	30
7. Usmena predaja u romanu <i>Pripovjedač</i> Leslie Marmon Silko	35
8. Zaključak	39
9. Literatura	41
10. Dodatak: Starosjedilačka usmena predaja u metodičkom kontekstu	43
10.1. Zapažanja nakon održanog sata	52

1. Uvod

Američki starosjedioci ili američki Indijanci nazivi su koji se koriste za narode koji su nastanjivali sjevernu Ameriku u trenutku dolaska prvih europskih kolonizatora te za njihove potomke. Ti narodi ili plemena, kako ih se još naziva, živjeli su u svakom kutku sjevernoameričkog kontinenta. Okoliš u kojemu su živjeli bio je iznimno raznolik. Protezao se kroz gotovo sve klimatske zone pa su stoga različiti narodi koristili različite tehnike preživljavanja, ovisno u okolišu koji ih je okruživao. S obzirom na to da je starosjedilačkih naroda bilo više od dvije tisuće te da su živjeli na ogromnom geografskom području, ne može se generalizirati kada se govori o njihovu načinu života ili običajima. Međutim, ono što je svim starosjedilačkim narodima bilo zajedničko je usmena predaja budući da pisanu riječ nisu poznavali. Cilj ovog rada opisati je karakteristike usmene predaje koje se odnose na sve starosjedilačke narode. Među tim su karakteristikama: važnost usmene predaje u opstanku zajednice, njezina ciklična struktura, nelinearno poimanje vremena, važnost pripovjedača i slušatelja u pripovijedanju te veza između usmene predaje i prirode. Posebna će se pozornost pridati usmenoj predaji u narodu Laguna Pueblo kojemu pripada suvremena spisateljica Leslie Marmon Silko. Taj je narod ime dobio po španjolskoj riječi za selo (pueblo), budući da su svoje kuće gradili u skupinama koje su podsjećale na selo. Narod Laguna bio je među onim narodima koji nisu bili podvrgnuti nasilnom premještanju tako da je rezervat u kojemu i danas žive u saveznoj državi Novi Meksiko na američkom jugozapadu. U romanima *Ceremonija* i *Pripovjedač* Leslie Marmon Silko tražit će se tradicionalne Laguna priče i mitove te dokazati da usmena predaja ima svoje mjesto i u djelima suvremenih starosjedilačkih pisaca. Te priče i mitovi stoljećima su omogućavali opstanak spisateljičina naroda te njegove kulture i civilizacije. *Ceremonija*, objavljena 1977. godine, među najcjenjenijim je djelima suvremene starosjedilačke proze. Silko uviđa probleme s kojima se susreće njezina zajednica u modernome svijetu. Okružje u kojemu narod Laguna živi u 20. stoljeću daleko je od okružja u kojemu je živio prije kolonizacije sjeverne Amerike. Moderni starosjedioci žive na razmeđu dvaju kultura, neprestano pokušavajući pomiriti dominantnu bjelačku kulturu sa starim vrijednostima. Silko *Ceremonijom* pokušava predložiti rješenje problemu s identitetom koji iz toga proizlazi povratkom usmenoj predaji. *Pripovjedač* (1981.) smatra se spisateljičinom autobiografijom iako svojom formom na prvi pogled na izgleda tako. Baš kao i u *Ceremoniji*, usmena predaja temelj je romana *Pripovjedač*. Rad će pokazati kako to točno Silko upotrebljava priče koje je slušala odrastajući okružena brojim pripovjedačima i koja je njihova svrha u tim dvama romanima.

2. Karakteristike i važnost usmene predaje kod američkih starosjedilaca

Dolaskom na obale Sjeverne Amerike u doba kolonijalnih ekspedicija, europski su istraživači naišli na razvijene civilizacije koje se danas nazivaju američkim starosjediocima ili američkim Indijancima. Procjene broja starosjedilaca koji su nastanjivali Sjevernu Ameriku u vrijeme dolaska prvih Europljana kreću se od 900,000 pa sve do 18 milijuna.¹ Njihov broj do 1900. godine pao je na 237,000² nakon nekoliko stoljeća pokolja i pokušaja brisanja starosjedilačkih naroda s lica zemlje, na početku od strane europskih kolonizatora, a kasnije od strane američke vlade koja je donosila zakone poput Zakona o dislokaciji Indijanaca iz 1830. godine³, kojima je svrha bila oduzimanje zemlje i ljudskih prava starosjedilačkim zajednicama.

U vrijeme dolaska prvih europskih kolonizatora u Sjevernoj Americi postojalo je više od dvije tisuće neovisnih starosjedilačkih plemena i 50 jezičnih skupina koje su okupljale od 300 do 500⁴ pa po nekim procjenama i više jezika. Neki od tih jezika „razlikovali su se poput kineskog i engleskog.”⁵ Taj podatak dokazuje da, iako su dijelili neke kulturne karakteristike, praktički je nemoguće generalizirati kada se govori o starosjediocima budući da su naseljavali svaki kutak sjevernoameričkog kontinenta te obitavali u najrazličitijim geografskim područjima. Stoga, „kada se pokušava odgovoriti na pitanje što je starosjedilačka književnost, na um padaju dva pojma – neizmjernost i raznolikost.”⁶ Međutim, u vrijeme prvog kontakta s Europljanima ipak je postojalo nešto što je povezivalo sve starosjedilačke narode u svakom dijelu Sjeverne Amerike. Svima je bilo zajednička u potpunosti usmena kultura koja je sva znanja, civilizacijske dosege, običaje i vrijednosti prenosila usmenim putem. Stoga je i jedina književnost koju su ti narodi imali bila usmena.

„Usmenom se riječi / [prenosila] cijela povijest / cijela jedna vizija svijeta / koja je ovisila o sjećanju i prenošenju generacija koja dolaze.... usmena tradicija oslanja se na to da svaka osoba sluša i zapamti dio.”⁷ Stihovi su to zapisani u romanu *Pripovjedač* suvremene starosjedilačke spisateljice Leslie Marmon Silko. Dakle, starosjedilačka književnost bila je usmena književnost.

¹ Encyclopaedia Britannica Online <http://www.britannica.com/topic/Native-American/Native-American-history#toc273135>. (13. lipnja 2015.). Radni prijevod Klare Dujmović.

² *The Cambridge Companion to Native American Literature*, 2005 . Cambridge: University Press, str. 40. Radni prijevod Klare Dujmović.

³ Runtić, Sanja, Knežević, Marija, 2013. *Suvremena književnost američkih starosjedilaca*, Osijek: Filozofski fakultet. Uvod.

⁴ Encyclopaedia Britannica Online <http://www.britannica.com/topic/Native-American/Native-American-history#toc273135>. (13. lipnja 2015.). Radni prijevod Klare Dujmović.

⁵ *American Indian Literature: An Anthology*, University of Oklahoma Press, 1991., str. 3. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁶ *The Cambridge Companion to Native American Literature*, 2005 . Cambridge: University Press, str. 4. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁷ Silko Marmon, Leslie, 1981. *Storyteller*, New York: Arcade Publishing, str. 6. Radni prijevod Klare Dujmović.

Njezino zapisivanje pojavilo se tek „kao posljedica kontakta s Europljanima.”⁸ Engleski prijevodi starosjedilačkih mitova i priča počeli su se pojavljivati u 19. stoljeću.⁹ Iako se stoljećima sustavno radilo na zatiranju starosjedilačke tradicije i kulture, starosjedilačka usmena predaja ipak nije uništena nego je zahvaljujući živoj riječi opstala. Šezdesetih je godina 20. stoljeća, s porastom zanimanja za sve što je bilo indijansko, starosjedilačka književnost čak doživjela i svoj procvat, takozvanu indijansku renesansu. Njezinim početkom smatra se 1968. godina kad pisac iz plemena Kiowa N. Scott Momaday objavljuje roman *Kuća napravljena od zore*.¹⁰ Mnogi književnici od tada do danas inspiraciju za svoja djela crpe iz tradicionalne književnosti vlastitih plemena.

Glavna je karakteristika tradicionalne starosjedilačke usmene predaje bila prenošenje kulture i civilizacije te opstanak svakog pojedinog naroda kroz tu kulturu. „Najveća razlika između tradicionalne starosjedilačke književnosti i glavne struje zapadnjačke književnosti jest činjenica da je starosjedilačka bila neodvojiv dio svakodnevnoga života, ne nešto u čemu je uživala samo intelektualna elita. I dan danas samo dio svake populacije zapravo čita književna djela, dok su tradicionalno svi članovi indijanskoga plemena slušali priče, stvarali pjesme te ih izvodili. Kod starosjedilaca nije postojala razlika između uzvišene i popularne umjetnosti; sva bi se njihova djela mogla smatrati popularnom kulturom budući da su bila namijenjena cijelom plemenu.”¹¹ Od pradavnih vremena, pripovjedači su dijelili priče o svojim životima i snovima, artikulirajući tako osvarenja i težnje.¹²

Zapadnjačka se civilizacija oslanjala na pisanu književnost koja je gotovo uvijek služila razonodi dok je starosjedilačka književnost prije svega bila „funkcionalna”.¹³ Runtić i Knežević u *Suvremenoj književnosti američkih Indijanaca* navode da treba razlikovati starosjedilačku svetu povijesti i zapadnjački koncept mita. Na zapadu mit ima status nečega nevjerojatnog ili neistinitog, što nikako ne stoji za mitove ili priče iz starosjedilačke usmene predaje.¹⁴

⁸ Krupat Arnold, *The Dialogic of Silko's Storyteller* u *Narrative Chance: Postmodern Discourse on Native American Indian Literatures*, ur. Gerald Vizenor, Albuquerque: University of New Mexico Press, 1993., str. 55. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁹ *The Cambridge Companion to Native American Literature*, 2005. Cambridge: University Press, str. 3. Radni prijevod Klare Dujmović.

¹⁰ Isto, str. 76.

¹¹ *American Indian Literature: An Anthology*, University of Oklahoma Press, 1991., str. 7. Radni prijevod Klare Dujmović.

¹² *The Cambridge Companion to Native American Literature*, 2005. Cambridge: University Press, str. 142. Radni prijevod Klare Dujmović.

¹³ Richter K, Daniel, *Facing East from Indian Country, A Native History of Early America*, Cambridge, Massachusetts, London: Harvard University Press, 2001., str. 7. Radni prijevod Klare Dujmović.

¹⁴ Runtić, Sanja, Knežević, Marija, 2013. *Suvremena književnost američkih starosjedilaca*, Osijek: Filozofski fakultet, str. 22.

Usmena predaja američkih starosjedilaca temelji se na govorenom jeziku, ali ona je puno više od toga. Usmena tradicija „uključuje; ona je djelovanje, ponašanje, veze, odnosi, ono što predstavlja praksu u cijelom društvenim, ekonomskim i duhovnim životnim procesima ljudi.”¹⁵ Pjesnik iz naroda Acoma Simon Ortiz rekao je da usmena predaja izražava sustav vjerovanja određenog plemena.¹⁶ Pripovijedanje se oduvijek koristilo za stvaranje mentalnih struktura koje su trebale ljudima pomagati u rješavanju različitih konflikta u životu. „Priče su hrana za um i maštu.”¹⁷ U radu *Mreže identiteta* Leslie Silko, Louis Owens citira starješinu iz naroda Tewa koji kaže da svrha ceremonija, izvedbi pjesama i plesova u starosjedilačkim kulturama nije zabava, kako se na njih možda gleda u bijelačkom svijetu. Njima one predstavljaju srž života i svete su.¹⁸ U narodu Laguna, na primjer, priče iz lova nisu bile tu samo za prisjećanje na uspješne lovce i njihove lovine. One su u sebi donosile ključne informacije o „ponašanju i migracijama ušatog jelena. Do u detalje su u tim pričama bila opisana mjesta na kojima se može naći svježa voda pa je tako priča o lovu na jelene zapravo služila i kao karta.”¹⁹ onima koji su u lov trebali ići i kući doći s ulovom kako bi se zajednica prehranila.

Priče i ceremonije bile su neodvojive od bilo kojeg dijela starosjedilačkog života, ali to ne znači da su sva plemena imala iste književne ukuse i da su sva pričala iste priče i izvodila iste ceremonije. Među prvim skupljačima indijanskih priča bio je Alanson Skinner koji primjećuje da pleme Sioux najviše voli ratne priče, Ojibwe priče seksualnog sadržaja, a Menominee priče nadnaravnog sadržaja. Bez obzira na to, iste priče ili njihove varijante pojavljivale su se u mnogim plemenima i mnoga su plemena imala slične običaje i tabue koji su kontrolirali pripovijedanje.²⁰ Različita plemena imala su i drugačija pravila kad se radilo o vremenu pripovijedanja, a ponekad je to vrijeme određivalo o čemu će priča biti. Na primjer, Kiowe su imale cijeli niz priča o varalici koji se zvao Saynday, koji je zapovijedao: *Uvijek pričajte moje priče zimi, kad je posao vani gotov/ Uvijek pričajte moje priče noću, kada je danji posao gotov.* Ako bi pripovjedač odstupio od tih pravila, Saynday bi mu odsjekao nos. Cheyenni su bili upozoreni da će od pripovijedanje tijekom dana pripovjedaču narasti grba. Bake iz plemena Arapho pričale su 'zimске priče' ili 'noćne priče' o varalici Pauku oko vatre u zimskim večerima,

¹⁵ De Ramirez, Susan Berry Brill, 1999. *Contemporary American Indian Literatures & the Oral Tradition*, Tuscon: The University of Arizona Press, str.3. Radni prijevod Klare Dujmović.

¹⁶ Krupat Arnold, *The Turn to the Native: Studies in Criticism and Culture*, 1996. Lincoln and London: University of Nebraska Press, str. 90. Radni prijevod Klare Dujmović.

¹⁷ Cáliz-Montoro, Carmen, 1961. *Writing from the Borderlines: A Study of Chicano, Afro-Caribbean and Native Literatures in North America*, Toronto: TSAR Publications, str. 134. Radni prijevod Klare Dujmović.

¹⁸ Owens, Louis, *Leslie Silko's Webs of Identity* u *Leslie Marmon Silko's Ceremony: A Casebook*, 2002. Oxford University Press, str. 95. Radni prijevod Klare Dujmović.

¹⁹ Silko Marmon, Leslie, *Landscape, History and the Pueblo Imagination*.

https://psych.utah.edu/documents/psych4130/Silko_L.pdf (15. srpnja 2017.) Radni prijevod Klare Dujmović.

²⁰ *Indian Literature: An Anthology*, Universty of Oklahoma Press, 1991., str. 11. Radni prijevod Klare Dujmović.

a na prvi bi znak proljeća period pripovijedanja bio gotov za tu godinu.²¹ U narodu Pueblo, prema Leslie Marmon Silko, nije postojalo određeno vrijeme za pripovijedanje. Događaji iz svakodnevnog života bili su okidač za pripovijedanje u bilo koje doba dana. Silko kaže da u njezinom narodu pripovijedanje nikada ne prestaje. Na primjer, netko posjeti „obitelj dječaka koji je nedavno upao u nevolje kako bi mu rekao da je i sin nekoga drugoga imao slične probleme.”²² Poruka svake priče je uvijek da pojedinac nije sam, da se to što se dogodilo njemu, dobro ili loše, već dogodilo i drugima i da ako su oni uspjeli izvući se iz nevolja, izvući će se i onaj kome je priča namijenjena. Silko napominje da, iako često provokativnog i uznemirujućeg sadržaja, priče su svejedno bile pričane u prisutnosti žena i djece.²³ „Dugo su antropolozi i etnolozi pravili razliku između tipova priča naroda Pueblo. Stare, svete i tradicionalne priče uzdizane su dok su obiteljske priče stavljane sa strane. Ali, u Pueblo kulturi, obiteljske priče jednake su po važnosti.”²⁴

Osim što su služile prenošenju znanja, priče su pojedincu pomagale shvatiti i tko je i kamo pripada. Priča o postanku naroda Laguna, kaže Silko, „konstruira naš identitet. Unutar te priče mi znamo tko smo. Mi smo Laguna.”²⁵ Silko kaže da ne postoji uzorak tema kojemu će pojedinac biti upoznavan s pričama iz vlastite obitelji, ali te su priče svakako neizostavan dio njegova djetinjstva, a pripovijedanje se nastavlja tijekom cijelog njegovog života. Svaka će osoba slušati priče o vlastitoj obitelji, koje će nekada biti divne priče o ujaku koji je donio najvećeg jelena kojeg je ikada vidio s planine tako da će se pojedinčev individualni identitet proširiti identitetom koji je stvorila obitelj – „Ja sam iz obitelji svoga ujaka koji je donio taj veliki ulov.”²⁶ Međutim, događaji koji se prepričavaju, a tiču se obitelji nisu samo priče o uspjehu. Bitne su i negativne priče jer ujak je možda učinio nešto neprihvatljivo i jako je bitno da se pamte sve priče o vlastitoj obitelji i drugim obiteljima – i pozitivne i one manje pozitivne. Neke se stvari jednostavno ne mogu predstaviti u pozitivnom svijetlu jer je ujak ili netko drugi zaista učinio nešto loše pa poznavanje tih i takvih priča iz drugih obitelji pomaže ako se dogodi da se mora baviti negativnim događajima unutar vlastite obitelji. Ako član obitelji učini nešto neoprostivo, uvijek će se spomenuti priče o članovima drugih obitelji koji su također učinili nešto neoprostivo. Ali Silko napominje da se ta se znanja ne prenose iz zlobe i jako je važno da

²¹ Isto, str. 15.

²² Silko Marmon, Leslie, *Language and Literature from a Pueblo Indian Perspective* <http://www.unm.edu/~joglesby/Silko%20Essay.pdf> (15. srpnja 2015.) Radni prijevod Klare Dujmović.

²³ Silko Marmon, Leslie, *Landscape, History and the Pueblo Imagination*.

https://psych.utah.edu/documents/psych4130/Silko_L.pdf (15. srpnja 2017.) Radni prijevod Klare Dujmović.

²⁴ Silko Marmon, Leslie, *Language and Literature from a Pueblo Indian Perspective* <http://www.unm.edu/~joglesby/Silko%20Essay.pdf> (15. srpnja 2015.) Radni prijevod Klare Dujmović.

²⁵ Isto

²⁶ Isto.

to bude jasno. „Održavanje znanja o svim pričama unutar zajednice osigurava određenu distancu i stajalište koje spušta takve incidente na razinu na kojoj se s njima može uhvatiti ukoštac. Ako su drugi preživjeli, preživjet ćemo i mi.”²⁷

Narod Pueblo „nepovjerljiv je prema pisanom govoru ili izjavama jer govornikovi stvarni osjećaji ostaju skriveni dok čita riječi koje su potpuno odvojene od događaja i publike.”²⁸ Pjesmama i pričama zadaća je poticati opstanak ljudi i njihove kulture u tradicionalnim starosjedilačkim kulturama. U eseju o poveznici između naroda Laguna i okoliša u kojemu živi, Silko govori o civilizacijskim dosezima svoga naroda. Ističe kako su već 1100 godina prije Krista gradili građevine koje su se mogle usporediti samo s onima Maya i Inka. Očito su posjedovali veliko znanje skupljano tisućljećima, ali ga „svejedno nikad nisu zapisali. Umjesto toga, oslanjali su se na to da će kolektivno sjećanje očuvati i prenijeti cijelu kulturu i svjetonazor koji sadrži dokazane taktike preživljavanja.”²⁹ Stoga su priče postale sredstvo za očuvanje svih tih kompleksnih znanja i vještina.

Odnos plemena i usmene predaje poput punog je kruga. Može se reći da narod i usmena predaja žive u simbiozi. Priče zajednicu opskrbljuju znanjima potrebnima za preživljavanje, a preživljavanje stvara nove generacije ljudi koji onda prenošenjem tih priča osiguravanju njihov neprekinuti opstanak. Budući da je usko povezana s opstankom zajednice, „u središtu je starosjedilačke usmene predaje potraga za ravnotežom (individualca, zajednice i okoliša).”³⁰ Usmena predaja imala je više funkcija, koje su sve bile usko povezane i neodvojive jedna od druge. Priče i druge „usmene discipline održavaju međuljudske odnose, svjedoče o izborima kreativne energije, uče mlade, liječe bolesne, povezuju ljubavnike i kore društveno neodgovorne.”³¹

Narod kroz priču definira sebe, ali definicija sebe dinamična je i podložna promjeni te stoga zahtijeva i da se priče mijenjaju. Slušatelj neprestano ponovno stvara priču.³² Osjećaj pripadnosti zajednici iznimno je snažan u starosjedilačkim zajednicama, a poput svega ostalog, prenosio se pričama. Stoga književna djela poput onih Leslie Marmon Silko prenose vrijednosti

²⁷ Isto, str. 6.

²⁸ Silko Marmon, Leslie, *Language and Literature from a Pueblo Indian Perspective*. <http://www.unm.edu/~joglesby/Silko%20Essay.pdf> (15. srpnja 2015.). Radni prijevod Klare Dujmović.

²⁹ Silko Marmon, Leslie, *Landscape, History and the Pueblo Imagination*. https://psych.utah.edu/documents/psych4130/Silko_L.pdf (26. ožujka 2015.). Radni prijevod Klare Dujmović.

³⁰ *The Cambridge Companion to Native American Literature*, 2005. Cambridge: University Press, str. 43. Radni prijevod Klare Dujmović.

³¹ Danielson, Linda, 1989. „*The Storytellers in Storyteller*.” *Studies in American Indian Literatures*, Series 2, Vol. 1, No. 2, str. 21. Radni prijevod Klare Dujmović.

³² Owens, Louis, "Ecstatic Strategies" u *Narrative Chance: Postmodern Discourse on Native American Indian Literatures*, ur. Gerald Vizenor, Albuquerque: University of New Mexico Press, 1993., str. 150. Radni prijevod Klare Dujmović.

koje su prije prenošene usmenom predajom. „Priče nas uvijek okupljaju, drže ovu cjelinu, obitelj i klan na okupu.”³³ U romanu *Lopoč* Elle Delorie, pripovjedač proglašava da čovjek praktički od rođenja može reći da se ne boji jer ima rođake.³⁴ U narodu Pueblo, sve u svemiru ima svoje mjesto, a mjesto za pojedinca unutar je njegove zajednice. Bez zajednice, pojedinac nema identitet, što je jedna od glavnih tema romana *Ceremonija* Leslie Marmon Silko. O toj će se temi detaljnije raspraviti u nastavku rada.

Pripovjedač i slušatelj u samom su središtu tradicionalne indijanske književnosti budući da ona uvijek bez iznimke uključuje oba ta elementa. Oba su ključna budući da izostanak samo jednoga uklanja glavnu svrhu (funkcionalnost) iz usmene predaje. Leslie Marmon Silko kaže da se od svih, od najmlađeg djeteta do najstarije osobe, očekivalo da slušaju i kasnije budu u stanju prepričati makar i mali dio priče. Uloga slušatelja u svojoj je vrijednosti nemjerljiva, budući da je slušatelj taj koji je bio odgovoran za pamćenje i prenošenje priča u vremenu kad su starosjedioci bili isključivo usmena kultura. Upravo je slušatelj razlog zbog kojega se i danas svi imaju priliku upoznati s indijanskom svetom i individualnom poviješću. Silko navodi da su pamćenje i ponovno pripovijedanje bili zajednički postupak. „Čak i ako je ključna figura poput najstarijeg starješine neočekivano umrla, sustav bi ostao neoštećen. Trudom puno ljudi zajednica bi mogla složiti vrijedne verzije [priče] i ključne informacije koje bi inače možda umrle s pojedincem.”³⁵ Ali, slušatelji nisu morali biti samo pasivni primatelji priča. Kako navodi Silko, slušatelje se ohrabrivalo da kažu ako primijete da su važan detalj ili činjenica izostavljeni iz priče.³⁶ U mnogim je plemenima, ali nikako u svima, pripovijedanje bilo rezervirano za malu skupinu talentiranih osoba. Iako se pretpostavlja kako su se svete priče uvijek pričale na isti način, pripovjedači su zapravo uvijek imali slobodu u svojoj izvedbi.³⁷ Nepostojanje samo jedne završne verzije priče, ohrabrivanje pripovjedača na stvaranje mnogih verzija s manjim promjenama za određene životne situacije i manjak individualizma u starosjedičkim zajednicama te njihov fokus na ono što je društveno dovodi do toga da nitko ne prisvaja autorstvo određene priče. Priču nije moguće posjedovati i nikad uz nju ne dolazi ime koje bi ju svojatelo kao svoju. Budući da koncept autorstva apsolutno nije poznat u starosjedičkim zajednicama, može se reći da je on u njima u potpunosti negiran. Na odvajanje od zajednice nije

³³ Silko Marmon, Leslie, *Landscape, History and the Pueblo Imagination*.

https://psych.utah.edu/documents/psych4130/Silko_L.pdf (26. ožujka 2015.). Radni prijevod Klare Dujmović.

³⁴ *The Cambridge Companion to Native American Literature*, 2005. Cambridge: University Press, str. 13. Radni prijevod Klare Dujmović.

³⁵ Silko Marmon, Leslie, *Landscape, History and the Pueblo Imagination*.

https://psych.utah.edu/documents/psych4130/Silko_L.pdf (26. ožujka 2015.). Radni prijevod Klare Dujmović.

³⁶ Silko, Leslie Marmon, *Landscape, History and the Pueblo Imagination*.

https://psych.utah.edu/documents/psych4130/Silko_L.pdf (26. ožujka 2015.). Radni prijevod Klare Dujmović.

³⁷ *Indian Literature: An Anthology*, University of Oklahoma Press, 1991., str. 7. Radni prijevod Klare Dujmović.

se gledalo blagonaklono, a tvrdnja da je netko vlasnik određene priče bila bi upravo to. Individualizam među ostalim podrazumijeva i gomilanje što više materijalnih dobara, dok je kod starosjedilaca gomilanje nečega što je „drugima bila potrebno bio jedan od najekstremijih oblika antisocijalnog ponašanja te su u tome kontekstu status i moć dobivali ne oni koji su imali najviše nego oni koji su najviše mogli podijeliti s drugima. Vođe nisu nosile simbole moći i bogatstva kako bi pokazale što sve posjeduju nego kako bi dokazali da se mogu brinuti za svoje ljude. Bilo je uobičajeno da su poglavice najsiromašniji pripadnici društva jer umjesto da primaju, oni su trebali davati.”³⁸ Priče su bile mnogo vrijednije od bilo kakvog objekta, a njihovo je dijeljenje i primanje bilo u samoj srži društvenog života.

Govoreći o vrstama priča, „glavna je podjela na svete priče koje su imale posebno značenje za pleme te na one koje bismo mogli nazvati sekularnim pričama koje su bile shvaćanje manje ozbiljno. To su većinom bile anegdote s uljepšanim uspomenu na događaje iz bliske prošlosti.”³⁹ Međutim, kao što je već naznačeno, takozvane sekularne priče nisu morale opisivati sretne i zanimljive događaje nego su, imajući u vidu svoju svrhu da obrazuju, često pričale o onima koju su zastranili pa ipak na kraju našli svoj narušeni identitet povratkom pravim vrijednostima zajednice. Osim priča, važna usmena disciplina bile su i različite ceremonije koje su se, na primjer, izvodile kad bi pojedinac imao mentalnih ili fizičkih problema.

2.1. Vrijeme i struktura u usmenoj predaji američkih Indijanaca

Vrijeme je u starosjedilačkim pričama statično⁴⁰ odnosno ne postoji razlika u vremenu kad su se određene priče dogodile. Sve su se dogodile nekada, u nekom neodređenom vremenu koje pisac iz plemena Anishinaabe i književni kritičar Gerald Vizenor zove „mitsko vrijeme.”⁴¹ Jedino što se zna da je da su te priče definitivno smještene u prošlost, ali gdje točno u prošlost pripadaju u odnosu na druge priče ne znamo. Kategorija vremena, osim njegove završenosti, „obično se potpuno ignorira. Ono što susrećemo reference su na godišnja doba, dok se sat, dan, mjesec i godina ignoriraju. Većina priča ne događa se rano ili kasno, u proljeće ili jesen, ove ili one godine.”⁴² Segment vremena uklanja se i u stvaranju mitova, u ritualnom pripovijedanju i u

³⁸ Richter K, Daniel, *Facing East from Indian Country, A Native History of Early America*, Cambridge, Massacussets, London: Harvard University Press, 2001., str. 52. Radni prijevod Klare Dujmović.

³⁹ *Indian Literature: An Anthology*, University of Oklahoma Press, 1991., str. 11. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁴⁰ *Trickster Novel u Narrative Chance: Postmodern Discourse on Native American Indian Literatures*, ur. Gerald Vizenor, Albuquerque: University of New Mexico Press, 1993., str. 124. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁴¹ Isto

⁴² Isto, str. 125.

svim vrstama ceremonija.⁴³ Starosjedilački mitovi i povijest kreću se po cikličnom kontinuumu te nemaju linearno viđenje vremena.⁴⁴ Kada govori o vremenu pripovijedanja, Silko kaže da se u narodu Laguna priča obično ne određuje u odnosu na vrijeme kad se dogodila. „Jako davno, davno, ne tako davno i nedavno obično su načini klasificiranja priča s obzirom na vrijeme.”⁴⁵ Budući da poimanje vremena kod starosjedilaca nema nikakve veze s poimanjem vremena u zapadnim civilizacijama koje vrijeme bilježe linearno, odnosno kronološki, Leslie Marmon Silko kaže da je u romanu *Ceremonija* pokušala pomiriti europsku ideju linernog poimanja vremena u kojoj je netko u jednom trenutku tu dok je u sljedećem zauvijek izgubljen sa starim nelinearnim vjerovanjima prema kojima se sve odvija u prirodnim ciklusima.⁴⁶ Runtić i Knežević ističu cikličnost priča u društvenim zajednicama poput onih u kojima su bile okupljene starosjedilačke zajednice. Priče se, ističu autorice, neprestano ponavljaju i stvaraju stabilnost, “nudeći silu koja sve drži na svom mjestu.”⁴⁷ Silko kaže da je „svaka priča tek početak mnogo priča i da one zapravo nikada ne završavaju.” Budući da su u narodu Pueblo tražili „istinu zajednice, a ne apsolutnu istinu”⁴⁸, moglo je postojati više verzija iste priče koje su sve smatrane jednako točnima. Za njih je „istina živjela negdje u mreži različitih verzija, neslaganja oko manjih točaka, jasnih kontradikcija zapletenih u stare svađe i rivalstva među selima.”⁴⁹

Ciklusi života u prirodi neprestano se ponavljaju, priče se također neprestano ponavljaju i nikad ne završavaju, a svijest ljudi koja te priče prepričava, tako produžujući život zajednice, neprekidna je. Silko tvrdi da se i danas mnogo vremena na različitim društvenim događanjima provede prepričavajući nedavne događaje s područja na kojemu narod Pueblo živi. Rasprava o tim događajima gotovo uvijek dovede do prepričavanja sličnih starijih događaja. Stoga na kraju romana *Ceremonija* baka glavnog junaka, slušajući njegovu priču, kaže da joj se čini da je sve te priče već negdje čula, samo što su imena likova bila drugačija.

⁴³ Bell, Robert, C., *Circular Design in Ceremony*, u *Leslie Marmon Silko's Ceremony: A Casebook*. 2002. Oxford University Press, str. 35. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁴⁴ Isto, str. 34.

⁴⁵ Silko Marmon, Leslie, *Landscape, History and the Pueblo Imagination*.

https://psych.utah.edu/documents/psych4130/Silko_L.pdf (26. ožujka 2015.). Radni prijevod Klare Dujmović.

⁴⁶ Cohen, Robin, *Of Apricots, Orchids and Wovoka; An Interview with Leslie Marmon Silko* u *Leslie Marmon Silko's Ceremony: A Casebook*. 2002. Oxford University Press, str. 242. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁴⁷ Runtić, Sanja, Knežević, Marija, 2013. *Suvremena književnost američkih starosjedilaca*, Osijek: Filozofski fakultet, str. 140., 141.

⁴⁸ Silko Marmon, Leslie, *Landscape, History and the Pueblo Imagination*.

https://psych.utah.edu/documents/psych4130/Silko_L.pdf (26. ožujka 2015.). Radni prijevod Klare Dujmović.

⁴⁹ Isto

3. Život i stvaralaštvo Leslie Marmon Silko

Leslie Marmon Silko rođena je 1948. godine u gradu Albuquerque u saveznoj državi New Mexico. Odrasla je u selu naroda Laguna zvanom Old Pueblo nedaleko od grada u kojemu se rodila. Silko je prvo studirala pravo, ali se nakon tri semestra orijentirala na pisanje. Spisateljsku karijeru počela je 1974. godine objavljivanjem sedam priča u antologiji *Čovjek koji šalje kišne oblake* koja je bila prva kolekcija djela suvremenih indijanskih pisaca objavljena od strane neke velike izdavačke kuće. Njezine priče u antologiji nisu ostale nezamijećene pa je isti izdavač odlučio objaviti njezin nekonvencionalan roman *Ceremonija* 1977. godine.⁵⁰ Taj roman do danas ostaje među najcjenjenijim djelima takozvane indijanske reneanse zbog spisateljičine „sposobnosti da ispreplete pripovjedne forme američkih Indijanaca i Europljana u remek djelo.”⁵¹ Silko je 1981. godine objavila roman *Pripovjedač*, koji je većinom smatran njezinom autobiografijom. *Pripovjedač* je kolekcija priča, slika, pjesama i fotografija pa se stoga ne smatra konvencionalnom autobiografijom. Kontroverzni roman *Almanah mrtvih* Silko objavljuje 1991. godine. U njemu je „dokumentirano 500 godina europskog zlostavljanja i opresije starosjedilaca i zemlje.”⁵² Silko je objavila još jedan roman 1999. godine, nazvan *Vrtovi u dinamama*. Taj roman istražuje žensku duhovnost i poput svih djela Leslie Marmon Silko, „ističe tradicionalnu priču kao model za preživljavanje suvremenih starosjedilaca.”⁵³

Silko je, poput mnogih drugih starosjedilačkih književnika „uzela elemente usmene pripovjedačke tradicije te ih uključila u žanr romana, kratke priče, eseja.”⁵⁴ Silko ne samo da počinje i završava svoj roman mitskim (svetim) pjesmama iz naroda Laguna, ona umeće priče koje je cijeli život slušala u samo tijelo romana kako bi pokazala da su „tradicionalna plemenska rješenja još uvijek relevantna za glavnog junaka Taya i ostale izgubljene veterane.”⁵⁵ Silko kaže da priče drže obitelj i zajednicu na okupu te da su tu da bi neprestano zadržavale ljude zajedno kako bi se oduprli nagonu da se sakriju ili pobjegnu tijekom traumatičnih događaja. Ta odvojenost opasna je ne samo za pojedinca nego i za zajednicu. „Nemoj otići, nemoj se izolirati...”⁵⁶

⁵⁰ Chavkin, Allan, *Leslie Marmon Silko: A Casebook*, str. 4. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁵¹ Isto, str. 3.

⁵² *The Cambridge Companion to Native American Literature*, 2005. Cambridge: University Press, str.95. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁵³ Isto

⁵⁴ Isto, str. 85.

⁵⁵ Chavkin, Allan, *Leslie Marmon Silko: A Casebook*, str. 7. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁵⁶ Silko Marmon, Leslie, *Language and Literature from a Pueblo Indian Perspective*.
<http://www.unm.edu/~joglesby/Silko%20Essay.pdf> (15. srpnja 2015.) Radni prijevod Klare Dujmović.

Usmena predaja kod američkih starosjedilaca pripada zajednici. Osoba „koja izvodi pjesmu, ceremoniju ili pripovijeda priču obično se ne smatra autorom.”⁵⁷ Stoga se na romane poput *Ceremonije* u kojima pisac uzima svete priče svoga naroda i daje ih na uvid svima može gledati kao na pokušaj prisvajanja onoga što ne pripada pojedinim osobama nego je 'vlasništvo' kolektivne svijesti zajednice. Silko iz tog razloga svoj roman započinje negirajući svoje autorstvo. Ona je tu tek da prenese ono što su nju naučili i ono što je ona tijekom svog života čula. Tayova priča nije njezina nego pripada zajednici, kao i sve druge priče. Silko sebe ne identificira kao stvaratelja priče – njezin je zadatak tek ju ispričati. Žena Misao prava je stvarateljica priče, dok je Silko tek njezin posrednik. „Ts'its'tsi'nako, Žena Misao / sjedi u svojoj sobi / i sve se o čemu misli / pojavi... Žena Misao, pauk, / imenuje stvari i kako ih imenuje / one se pojavljuju... Ona sjedi u svojoj sobi / razmišlja o novoj priči / Ja vam pričam priču / koju ona smišlja.”⁵⁸

⁵⁷ *The Cambridge Companion to Native American Literature*, 2005 . Cambridge: University Press, str.15. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁵⁸ Silko Marmon, Leslie, 1986. *Ceremony*, New York: Penguin, str. 1. Radni prijevod Klare Dujmović.

4. Identitet i pripadnost zajednici u odnosu na usmenu predaju u *Ceremoniji* Leslie Marmon Silko

Junak romana *Ceremonija* Leslie Marmon Silko je Tayo, mladi pripadnik naroda Laguna Pueblo. Tayo se nedavno vratio iz Drugog svjetskog rata, u kojemu je služio kao član američke vojske u bitkama na Dalekom istoku, poput mnogih drugih pripadnika starosjedićkih naroda, uključujući Tayove prijatelje i njegova bratića Rockyja. Silko čitatelja na početku romana odmah uvodi u Tayovu izmučenu svijest. On čuje glasove, ima noćne more, mučnine, glavobolje, priviđaju mu se mrtvi vojnici. Njegov um i njegovo tijelo u potpunom su rasulu. „Tayo nije dobro spavao te noći... Ponekad bi japanski glasovi došli prvi... pretvarajući se u glasove na jeziku Laguna, onda bi vidio svog ujaka Josiu pa bratića Rockyja, čuo glasove svoje majke, žurio se da pokupi šarene konce koje je istresao iz košare dok ga teta nije vidjela.”⁵⁹ Zbog svega toga, Tayo je bio u vojnoj bolnici gdje ga liječnici bijelci pokušavaju izliječiti. Tayo je na početku romana „fragmentirane ličnost, zbunjen i otuđen od samog sebe, obitelji, zemlje i plemenske tradicije.”⁶⁰

Više je razloga za stanje u kojemu se Tayo našao. Jedan od razloga svakako su strahote rata koje ga još uvijek progone, međutim, Tayo nije običan američki vojnik. On čak nije ni običan pripadnik naroda Laguna. Majka mu je iz naroda Laguna dok mu je otac bijelac i ta činjenica je u samoj srži svih njegovih poteškoća s identiteom kojima se Silko bavi u svome romanu. Tayo ne zna ni tko je ni gdje pripada. Osjeća se samim i odbačenim zbog svojeg miješanog podrijetla. Njegovo otuđenje počelo je onog trenutka kad se rodio budući da je svojim izgledom odudarao od ostalih članova zajednice. Bio je miješane krvi i kao takav trn u oku mnogima, posebno Emu, bivšem ratnom veteranu s kojim je Tayo često pio po barovima. Jednom ga je prilikom Emo nazvao mješancem i pokušao ga izazvati na tuču. Ostali su ih razdvojili i rekli Tayu da je Emo pijan i da ne misli zapravo to što je rekao, ali Tayo je „znao da je Emo mislio to što je rekao. Emo ga je mrzio otkad su zajedno išli u školu, a jedini razlog za mržnju bio je što je Tayo bio polubijel.”⁶¹ I bijelci koji su gradili autocestu kroz rezervat „gurkali su se laktom i namigivali jedan drugome.”⁶² Tayo je tek puno kasnije shvatio zašto – jer je za Indijanku bila sramota petljati se s bijelcima. On je bio živi dokaz grijeha koje je njegova majka

⁵⁹ Silko Marmon, Leslie, 1986. *Ceremony*, New York: Penguin, str. 5., 7. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁶⁰ Ronnow, Gretchen, *Tayo, Death and Desire: A Lacanian reading of Ceremony* u *Narrative Chance: Postmodern Discourse on Native American Indian Literatures*, ur. Gerald Vizenor, Albuquerque: University of New Mexico Press, 1993., str. 70. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁶¹ Silko Marmon, Leslie, 1986. *Ceremony*, New York: Penguin, str. 57. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁶² Isto, str. 57.

činila i utjelovljenje svega što je zajednica smatrala pogrešnim. Sramota zbog grijeha koje je počinila njegova majka prate Taya kroz život poput znamenja. Nakon što ga je majka napustila i zauvijek otišla iz sela, Tayo ostaje s obitelji koju čine baka, teta, njezin muž i sin te ujak Josiah. Teta kao dominantna figura u njihovoj obitelji Taya je cijeli život kažnjavala zbog onog što jest i što mu je majka bila. Ona je koristila svaku priliku da ga podsjeti na to da nije bio vrijedan poput njezinog sina, koji je bio čiste Laguna krvi i cijeli mu se život osvećivala za grijeha koje je njegova majka počinila i za sramotu koju je nanijela obitelji. „Bio je to privatan dogovor između njih dvoje. Kad su Josiah, stara baka ili Robert bili tu, dogovor privremeno nije vrijedio i ona se pravila da se njemu ponaša isto kao prema Rockyju, ali njih dvoje znali su da je to samo privremeno... Željela je da joj bude dovoljno blizu da se osjeća isključeno, da bude svjestan razdaljine među njima.”⁶³ Odbacivanje koje neprestano osjeća od strane svoje tete, sestre svoje majke, nikada Tayu ne dopušta da bude punopravni član svoje obitelji. Upravo je miješana krv jedan od razloga za spisateljičin odabir Taya za svog glavnog junaka. On kao pojedinac opet na neki način predstavlja cijelu zajednicu, ili bar jedan njezin dio. Nakon stoljeća kolonizacije, doticaj s drugim rasama doveo je do neizbježnog miješanja starosjedilaca i ostalih naroda i kultura. To je rezultiralo promjenama u genskom kodu zajednice – više nisu svi *čistokrvni* jer je mnogima barem jedan roditelj miješane krvi, najčešće bijelac ili Meksikanac.

Podrijetlo Leslie Marmon Silko također je miješano pa ona uzima Taya za svog glavnog junaka jer on predstavlja promjenu koju starosjedilačke zajednice prolaze. Bijelci koji su došli u rezervat označili su „početak miješane rase, kojoj je pripadala i moja obitelj. Pretpostavljam da je u samoj srži mojih djela pokušati otkriti kako je to bili iz miješane rase ili miješane krvi; kako je odrastati kad nisi ni potpuno bijel, a ni u potpunosti Indijanac”, kaže Silko.⁶⁴ Tayo svakako osjeća stigmatu svog podrijetla. I bivši veteran Emo s kojim često pije i bijelci upiru u njega prstom. Njegove oči koje nisu u potpunosti tamne kao kod ostalih starosjedilaca još su jedan znak da ne pripada narodu Laguna. Zbog toga Tayo žarko želi imati tamne oči kako bi se uklopio. Tayo na početku *Ceremonije* nema identitet jer nije poput ostalih. Život Leslie Marmon Silko u vrijeme dok je pisala roman nije bio puno sretniji od Tayovog. Budući da je te dvije godine dok je pisala roman Silko živjela na Aljasci, i sama je osjećala izoliranost od ljudi i mjesta koje ju je okruživalo. „Bila sam nostalgična za domom i izolirana, a ni moj tadašnji suprug i njegova obitelj nisu bili naročito dobri prema meni. Stoga sam osjećala pravu društvenu izoliranost, iako su moje dvije sestre došle sa mnom na Aljasku. Brak mi se raspadao. Sjećam se

⁶³ Silko Marmon, Leslie, 1986. *Ceremony*, New York: Penguin, str. 67. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁶⁴ Owens, Louis, *Leslie Silko's Webs of Identity* u *Leslie Marmon Silko's Ceremony: A Casebook*, 2002. Oxford: University Press, str. 91. Radni prijevod Klare Dujmović.

da sam nekad mislila da bih pobjegla od tog braka samo da nisam imala malo dijete. Budući da je brak bio užasan, u vrijeme početka pisanja *Ceremonije* i ja sam bila bolesna poput Taya. Imala sam mučnine i svakakve čudne simptome. Kad je Tayu počelo biti bolje i meni je počelo biti bolje.”⁶⁵

Budući da Tayo nema majčinsku figuru koja bi ga učila kamo pripada, tu ulogu preuzima ujak Josiah. On i Tayova baka glavni su izvor priča koje su Taya učile o životu i njegova su jedina poveznica s indijanskim identiteom, a Tayo ih se neprestano prisjeća na svome putu k iscijeljenju. Silko je više puta u svojim esejima i govorima napominjala važnost priča u tom kontekstu. Priče su pojedincu otkrivale mjesto unutar zajednice, hraneći mu identitet i osobnost. Druga jako bitna osoba u njegovu životu bio je rođak Rocky, koji je umro u ratu. Za njegovu smrt Tayo krivi sebe jer je njegova zadaća bila ići na ratište s Rockyjem i vratiti ga kući živog. „Ja sam mu trebao pomoći da se vrati kući. Računali su na njega. Bili su ponosni na njega. Nakon svega što se dogodilo. Toliko sam im bio dužan.”⁶⁶ Po povratku kući, Tayo zaključuje da je „Rocky bio živ u njegovoj obitelji, a on mrtav.”⁶⁷ Ostao je bez praktički svih ljudi koje je ikada volio. Dok je bilo u ratu, umro je i Josiah, a i za tu smrt Tayo krivi sebe jer je Josiah „umro zato što nije bilo nikoga da mu pomogne tražiti stoku nakon što je ukradena.”⁶⁸ Nakon povratka iz rata, Tayu je ostala teta koja ga jedva podnosi i baka, koja će predložiti liječenje indijanskim ceremonijama i ritualima te mu tako spasiti život. S jedne strane, Tayo je potpuno otuđen od samoga sabe, a s druge strane, otuđen je i od zajednice u kojoj je odrastao. Nije on jedini pripadnik naroda Laguna koji je suočen s istim problemom. Silko Tayovu životnu priču koristi kako bi se bavila daleko većim problemom. Tayova priča priča je cijelog naroda Laguna.

Kako bi se u potpunosti shvatio problem Tayove otuđenosti, stvari se trebaju smjestiti u povijesni kontekst. U središtu mreže iz kojeg Silko plete niti svojega romana „tragična je priča američkih starosjedilaca nakon dolaska bijelaca. Cijela su plemena izumrla zbog nedostatka prirodne otpornosti na bolesti bijelaca. Milijuni su američkih Indijanaca nestali s lica zemlje.”⁶⁹ Betonie zna da Tayovi problemi nisu počeli s njim. „Ovo se događa već jako dugo.”⁷⁰ Tayo je već i prije susreta s Betonijem, čovjekom koji mu je pomogao, znao da problemi poput nasilja i alkoholizma među indijanskim ratnim veteranima nisu samo posljedica rata, kako je rekao i liječniku s kojim je razgovarao nakon što je pokušao ubiti svog prijatelja Ema. „Ne radi se samo

⁶⁵ Cohen, Robin, *Of Apricots, Orchids and Wovoka; An Interview with Leslie Marmon Silko* u *Leslie Marmon Silko's Ceremony: A Casebook*, 2002. Oxford: University Press, str. 258. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁶⁶ Silko Marmon, Leslie, 1986. *Ceremony*, New York: Penguin, str. 132. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁶⁷ Isto, str. 28.

⁶⁸ Isto, str. 124.

⁶⁹ Chavkin, Allan, *Leslie Marmon Silko: A Casebook*, 2002. Oxford University Press, str. 6. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁷⁰ Silko Marmon, Leslie, 1986. *Ceremony*, New York: Penguin, str. 125. Radni prijevod Klare Dujmović.

o tome. Osjećam to. To se događa već jako dugo.”⁷¹ Narod Laguna i svi starosjedilački narodi su kao kolektiv počeli gubiti svoj identitet od trenutka kad su europski kolonizatori stupili na sjevernoameričko tlo. Tayov rođak Rocky primjer je onoga što se događa mnogim starosjediocima koji su 'zavedeni' bjelačkom kulturom. Rocky vjeruje u znanost, u ono što su ga bijelci učili u školi i sanja o danu kada će otići iz rezervata. On predstavlja potpuno otuđenje od starih vjerojanja i zato Silko odlučuje da se Rocky neće vratiti iz rata. U njemu nema onoga što Silko smatra potrebnim za izliječenje zajednice. Staro vjerovanje da priče liječe nije nešto što bi Rocky smatrao načinom za povratak zajednice pravim vrijednostima ili uopće nešto u što bi on vjerovao. „On je slušao učitelje i trenera. Oni su se ponosili njime i govorili mu, „Ništa te ne može zaustaviti osim jedne stvari: ne dopustima da te ljudi kod kuće sputavaju.”⁷² U Tayu, s druge strane, Silko vidi nadu. Kroz njegovu potragu za identitetom, Silko govori o potrazi za identiteom cijeloga naroda. Osim što sebe krivi za Rockjevu smrt, Tayo se krivi i za sušu koja već godinama pogađa rezervat zbog jednog starog vjerovanja naroda Laguna.

Sama činjenica da Tayo u sebi nosi uvjerenje da priče određuju život i da su njegove riječi mogle uzrokovati sušu čini ga idealnim alatom u autoričinoj borbi za povratak drevnim vrijednostima. On obitava na margini dvaju svijetova.⁷³ Njegova 'miješana' krv živi je dokaz promjena koje zahvaćaju zajednicu”⁷⁴ te je tjeraju da evoluiru. Rastrganost između tradicije koju bijelci smatraju glupom i zaostalom te potrebe za prihvatanjem od tih istih bijelaca koji su sada dominantna kultura nešto je čime se svaki član zajednice bavi na svoj način. Jedan primjer ovoga Tayova je teta koja je izrazito pobožna kršćanka, što je naravno nešto što je njezinoj zajednici bilo nametnuto u jednom trenutku i prije prisilnog pokršćavanja svakako nije bilo u središtu duhovnog života zajednice. U jednu ruku ona prezire sve što nije indijansko i nikada ne prestaje osuđivati svoju mrtvu sestru zbog njezine veze s bijelim muškarcem dok se istovremeno moli bjelačkom bogu.

Drugi su primjer Tayo i njegovi prijatelji ratni veterani koji, dok sjećanja iz rata pokušavaju utopiti u alkoholu, neprestano pričaju o poštovanju koje su imali od bijelaca dok su nosili vojne uniforme, odnosno dok su ih bijelci trebali. Sad kad je rat završio, osjećaju se odbačenima, a u očima američke vlade opet su niža rasa. Kako pojedinac i zajednica mogu funkcionirati u takvom svijetu u kojem ne znaju tko su i gdje pripadaju, rastrgani između tradicije i novog svijeta koji im nameće dominantna kultura i mogu li uopće opstati u takvoj

⁷¹ Silko Marmon, Leslie, 1986. *Ceremony*, New York: Penguin, str. 53. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁷² Isto, str. 51.

⁷³ O'Brien Hokanson, Robert, *Crossing Cultural Boundaries with Leslie Marmon Silko's Ceremony* u *Rethinking American Literature*. 1997. Urbana: National Council of Teachers of English, str. 117. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁷⁴ Isto, str. 118.

situaciji, to su pitanja na koja Silko pokušava dati odgovor ovim romanom. Ona se vrlo jasno zalaže za stara vjerovanja da priče imaju moć dati život i uzeti ga, ali jasno joj je i da se neke stvari moraju mijenjati. Promjena je neizbježna kao jedini način opstanka. Tu u *Ceremoniji* nastupa Betonie, iscjeljitelj iz naroda Navajo koji treba Tayu pomoći da riješi svoje mentalne probleme tradicionalnim ceremonijama i ritualima. Kad je postalo očito da mu zapadnjačka medicina ne pomaže, Tayova baka predlaže liječenje na indijanski način. Silko u priču uvodi Betonija, koji je baš poput Taya miješane krvi (baka mu je Meksikanka) pa kao takav ima pravo ne osjećati potpunu pripadnost starosjedilačkoj zajednici. Druga poveznica s Tayom je što ni Betonie nije u potpunosti prihvaćen u zajednici (misle da je lud). Tayova se teta pita kakav to iscjeljitelj može živjeti na mjestu na kojem Betonie živi, u neposrednoj blizi odlagališta i prljavog grada. Dok je Tayo vidio jedno zlo koje su bijelci stvorili (rat), Betonie vidi druga zla koje su bijelci donijeli na njegovu zemlju budući da živi pokraj grada koji je živući spomenik svemu što u zapadnjačkom svijetu nije kako treba biti. Usprkos svemu tome, Betonie živi u miru jer zna da su stare priče i ceremonije jedini način opstanka, ali u promijenjenom svijetu, ceremonije ne mogu ostati iste. Kad Tayo ispriča Betonijeju kako je Rocky htio otići iz rezervata i učiniti nešto od svoga života, Betonie mu pokaže na grad i kaže da su takvi poput Rockyja tamo – u leglu ovisnosti i drugih oblika lošeg ljudskog ponašanja.

Betonie kaže da promjena počela davno, čim su ljudima dane ceremonije. U takvom nepromijenjenom stanju, te su ceremonije funkcionirale u svijetu kakav je tad bio, ali dolazak bijelaca pomaknulo je elemente u svijetu i zbog toga je Betonie uveo promjene u rituale. Silko je gledala kako su nakon Drugog svjetskog rata nad vojnicima bili vršeni rituali pročišćavanja koji jednostavno nisu djelovali. Dok su neki govorili da je to dokaz kako su njihova vjerovanja neadekvatna Silko je sklonija vjerovati da je njihovo nedjelovanje posljedica toga što nisu osmišljeni baviti se posljedicama modernog ratovanja.⁷⁵ U *Ceremoniji*, Tayo vrlo brzo shvaća da se Betonie ne ponaša i ne priča onako kako se očekuje od iscjeljitelja. Starac zna da njegovim promijenjenim ceremonijama „ljudi ne vjeruju, ali samo rast održava ceremonije snažnima.”⁷⁶ (126) Betonie je naučio jednu stvar – da su „stvari koji se ne pomiču i ne rastu mrtve... U protivnom nećemo preživjeti”⁷⁷, zaključuje Betonije. I to je rješenje koje Silko ima – ponovni pronalazak identiteta svog glavnog lika, ali i njegove zajednice. Kako su stari ljudi govorili, “Ako se možeš sjetiti priča, sve će biti dobro. Samo se sjeti priča.”⁷⁸

⁷⁵ Chavkin, Allan, *Leslie Marmon Silko: A Casebook*, 2002. Oxford University Press, str. 6. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁷⁶ Silko Marmon, Leslie, 1986. *Ceremony*, New York: Penguin, str. 126. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁷⁷ Isto.

⁷⁸ Silko Marmon, Leslie, *Language and Literature from a Pueblo Indian Perspective*. Radni prijevod Klare

Prije Betonija, Tayo je razgovarao s drugim mudrim pripadnikom zajednice Ku'ooshem. Njega Silko koristi kako bi predstavila dio naroda koji živi u starome svijetu koji više ne postoji. Kad Tayo i Ku'oosh raspravljaju o ratu, starac zaključuje da svaki ratnik dobro zna kad je nekoga ubio jer se posljedice toga odmah vide (prije nisi mogao ubiti drugog čovjeka, a da nisi znao da si to napravio). Tayu je odmah jasno da starac nema pojma o modernom ratovanju, o oružju koje ubija izdaleka, koje se ne može ni vidjeti ni čuti. Zna da čak i ako bi starcu pokazao tijela raskomadana bombama, on bi rekao da im je nešto došlo blizu i ubilo ih. Tayo ostaje potpuno neshvaćen što samo produbljuje njegovu otuđenost. Međutim, čak je i Ku'ooshu jasno da stvari nisu kako su prije bile te kaže da se neki problemi više ne mogu izliječiti kao prije, da stare ceremonije više ne djeluju i da se boji što će biti s njihovim narodom ako Tayu i ostalima ne bude bolje. Tayo tada postaje siguran u „nešto čega se cijelo vrijeme pribojavao, nešto iz starih priča. Potrebna je samo jedna osoba koja će pokidati krhke niti mreže ... da naudi krhkom svijetu. Bio je jednom čovjek koji je prokleo kišne oblake, čovjek čudovišnih snova. Tayo je vrištao i sklupčao se da odagna bol.”⁷⁹ Znao je da je on taj čovjek.

Uma opterećena krivnjom zbog smrti dvojice rođaka i zbog petogodišnje suše te noćnim morama iz rata, Taya više „nije bilo briga ako umre.”⁸⁰ Gretchen Ronnow u radu *Tayo, smrt i žudnja* tvrdi da Tayo zapravo želi smrt, ali da ju ne traži aktivno, što mu produbljuje život.⁸¹ Kad je prvi put otišao Betoniju, Tayo je mislio da će ga starac ubiti. „Disao je brže, a strah ga je prožimao svakim otkucajem srca. Krivili su ga. Nisu ga htjeli, a sad su ga poslali ovdje i to će biti njegov kraj.”⁸² Tayo je već zamislio kako policija pronalazi njegovo tijelo. Pomislio je o bježanju jer bio je snažniji od Betonija i mogao se izvući, „ali bol izdaje uvlačila mu se u grlo poput šake. Bio je umoran od borbe. Ako nema nikoga kome može vjerovati, više nije imao razloga za život.”⁸³

Tayo nije dobro, zajednici nije dobro i promjena je neizbježna, ali kako ju točno uspješno provesti? Priča o Josiinoj ideji za uzgoj stoke govori o jednoj vrsti prilagodbe. On je odlučio uzgojiti goveda koja bi bila križanci meksičke stoke, koja je jako izdržljiva i sposobna preživjeti sušu i ostale nepovoljne vremenske uvjete, s govedima Hereford, koja su osjetljiva na vremenske prilike. Josiah se nadao da će potomci tih goveda dobiti najbolje karakteristike svojih predaka. Nakon njegove smrti, stoka je izgubljena i Tayo si daje zadatak pronaći ju. Tražeći Josiinu stoku,

Dujmović. <http://www.unm.edu/~joglesby/Silko%20Essay.pdf> (15. srpnja 2015.)

⁷⁹ Silko Marmon, Leslie, 1986. *Ceremony*, New York: Penguin, str. 38. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁸⁰ Isto, str. 38.

⁸¹ Ronnow, Gretchen, *Tayo, Death and Desire: A Lacanian reading of Ceremony* u *Narrative Chance: Postmodern Discourse on Native American Indian Literatures*, ur. Gerald Vizenor, Albuquerque: University of New Mexico Press, 1993., str. 50. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁸² Silko Marmon, Leslie, 1986. *Ceremony*, New York: Penguin, str. 122. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁸³ Isto, str. 84.

on vraća izgubljenje fragmente svog identiteta, dok se istovremeno iskupljuje za njegovu smrt. Tayo želi naći stoku da bi „nekim dijelom vratio Josiu koji je umro. Budući da mu je Josiah dugo vremena bio majčinska figura, nalazak stoke djelomično bi vratio njegovu prisutnost.”⁸⁴

Tayo je praktički cijeli svoj život na mentalnoj razini proživio odvojen od zajednice u kojoj je odrastao, a rat ga je i fizički odvojio od nje. Nije to donijelo ništa dobro ni njemu ni narodu Laguna. Odlazak i povratak u zajednicu i zajednici među najvažnijim su motivima romana. Njegov povratak i potraga za samim sobom koja je tim povratkom započela završavaju onog trenutka kad ga izliječe priče. Tayo je vjerovao u priče dok mu u školi nisu rekli da su besmislice. Ali, priče su jedino što Tayu može reći gdje pripada i on shvaća da je ono što mu je Betonie rekao istina – priče su jedini način opstanka zajednice, ali i priče i ceremonije moraju se mijenjati jer se mijenja i svijet u kojem obitavaju. „Na koju god je stranu pogledao”, shvatio je, “vidio je svijet napravljen od priča, iz davnina, priča iz pradavnih vremena, kako ih je baka zvala. Bio je to živ svijet, uvijek se mijenjao i kretao, i ako si znao gdje tražiti, mogao si sve vidjeti.”⁸⁵ Njegova vjera u priče nije nestala ni dok je bio na ratištu, dok su on i drugi vojnici nosili mrtvo Rockyjevo tijelo. „Tayo je gotovo neprestano pričao desetniku, hodajući iza njega, govoreći mu da nemaju još dugo za ići i da od sada idu samo nizbrdo. Stvorio je priču za sve njih, priču da im da snagu. Riječi priče izlijevale su mu se iz usta... da desetnika održe uspravnim, da mu koljena ne pokleknu, da mu ruke ne puste nosila.”⁸⁶

Silko vidi problem i promjene koje zahvaćaju njezin narod te ih *Ceremonijom* pokušava verbalizirati i ponuditi rješenje problema revitalizacijom nekim dijelovima tradicionalnog života. Usmena predaja, koja je stoljećima omogućavala opstanak zajednice, za Silko je ono što izmučenoj zajednici treba vratiti dah života. Svaka stranica njezina romana testament je moći priča, pripovijedanja i ceremonija. Kenneth Lincoln kaže da je roman *Ceremonija* ceremonija riječi. „Tayova se priča pripovijeda u svrhu izliječenja. Pričanje Tayove priče i svako ponovno pripovijedanje pokreću novi ciklus priče. Rješenje Tayovih dilema negdje je u verbalnim, usmenim tradicijama kulture Laguna.”⁸⁷

4.1. Snaga riječi u *Ceremoniji* Leslie Marmon Silko

⁸⁴ Ronnow, Gretchen, *Tayo, Death and Desire: A Lacanian reading of Ceremony* u *Narrative Chance: Postmodern Discourse on Native American Indian Literatures*, ur. Gerald Vizenor, Albuquerque: University of New Mexico Press, 1993., str. 80. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁸⁵ Silko Marmon, Leslie, 1986. *Ceremony*, New York: Penguin, str. 88. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁸⁶ Isto, str. 12.

⁸⁷ Weaver, Jace, *Leslie Marmon Silko* u *Leslie Marmon Silko's Ceremony: A Casebook*, 2002. Oxford: University Press, str. 215. Radni prijevod Klare Dujmović.

Koncept riječi i jezika u starosjedilačkoj tradiciji nadilazi svrhu jezika da opiše i da prenese poruku. Pisac iz naroda Kiowa Scott Momaday u svojim esejima ističe stvaralačku moć riječi. U romanu *Kuća napravljena od zore*, on povezuje bolest glavnog lika Abela i potencijal za njegovo ozdravljenje s nedostatkom glasa i razvojem glasa.⁸⁸

Važnost riječi za Leslie Marmon Silko nije ništa manja. U eseju *Jezik i književnost iz Pueblo perspektive*, ona izjavljuje da svaka riječ može stvoriti priču te da svaka priča može stvoriti druge priče u beskrajnoj mreži živih riječi. Stvaralačka i iscjeljujuća moć riječi jasno je vidljiva i u *Ceremoniji*. Starac Ku'oosh, prvi starješina koji Tayu pokušava pomoći, govori o značenju riječi. „Potrebno je puno vremena da se objasni krhkost i svi detalji jer nijedna riječ ne postoji sama za sebe, a razlog za odabir svake pojedine riječi morao se objasniti pričom o tome zašto se tu riječ mora reći na određeni način. To je odgovornost koju je bivanje čovjekom donosilo...priča koja stoji iza svake riječi mora biti ispričana kako ne bi bilo pogreške u značenju toga što je rečeno, a to zahtijeva puno strpljivosti i ljubavi.”⁸⁹

Tayova izgubljenost na početku romana ogleda se i u nemogućnosti da odgovara na pitanja liječnika u bolnici. On se smatra nevidljivim pa liječniku tiho kaže da mu je žao, ali nikome nije dopušteno pričati s onim koji je nevidljiv. Liječnik nije odustajao i svaki dan ga je dan došao pitati ista pitanja dok Tayo jednoga dana nije čuo glas koji je govorio: „On ne može razgovarati s tobom. On je nevidljiv. Njegove riječi oblikovane su nevidljivim jezikom; one nemaju zvuk.”⁹⁰ Kad je pokušao opipati svoj jezik u ustima, Tayo je otkrio da je „suh i mrtav, mrtvo tijelo sitnog glodavca.”⁹¹ Nemogućnost izražavanja za Taya je ravna smrti, ali povratak riječima i pričama koje imaju moć stvaranja može i njega vratiti u život. Tayo mora biti u „stanju ispričati svoju priču i time vratiti red u svoj život. Silko predlaže isto za američke Indijance koji moraju ponovno otkriti kako pričati svoje priče.”⁹² Ne treba otići dalje od prve stranice romana *Ceremonija* kako bi se vidjela stvaralačka moć riječi – kako Žena Pauk imenuje stvari, tako se one pojavljuju. U jednoj od umetnutih svetih priča u kojoj se objašnjava postanak bijelaca, snažnija od svake magije je riječ. Upravo je priča ta koja stvara bijelce i jednom kad bude puštena, ništa ju ne može zaustaviti. Riječi su tako snažne da čovjeka čak mogu odvesti i na mjesec. „Ako bi osoba htjela otići na mjesec, i za to je postojao način. Sve je ovisilo o tome imaš

⁸⁸ Owens, Louis, *Leslie Silko's Webs of Identity* u *Leslie Marmon Silko's Ceremony: A Casebook*, 2002. Oxford: University Press, str. 97. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁸⁹ Silko Marmon, Leslie, 1986. *Ceremony*, New York: Penguin, str. 35. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁹⁰ Isto, str.15.

⁹¹ Isto.

⁹² Owens, Louis, *Leslie Silko's Webs of Identity* u *Leslie Marmon Silko's Ceremony: A Casebook*, 2002. Oxford: University Press, str. 98. Radni prijevod Klare Dujmović.

li upute – točno kojim putem ići i što učiniti da tamo stigneš. Sve je ovisilo o tome znaš li priču o tome kako su drugi išli prije tebe.”⁹³

Silko *Ceremonijom* uranja duboko u stara vjerovanja naroda Laguna prema kojima ne postoji ništa snažnije od riječi. Stoga se s riječima moralo postupati oprezno jer, kako pokazuju stare priče, riječ može stvoriti sve, od života za ljude do njihovog uništenja. Nemoguće je čitati *Ceremoniju* i ne osjećati strahopoštovanje za svijet koji se na prvi pogled čini tako dalekim, ali koji se čitatelju približava pomnim odabirom riječi.

Govorena riječ koju pojedinac prima od malih nogu hrani mu i razvija osobnost i identitet. Bez priča pojedinac ne zna tko je, kamo pripada i čemu treba težiti u životu. Otuduje se od zajednice čime ona prvo gubi slušatelja (primatelja priča), a kasnije i pripovjedača koji treba oblikovati identitet generacijama koje dolaze. Ako zajednica izgubi pripovjedače, u opasnosti nije samo identitet njezinih članova nego i stoljeća skupljenih specifičnih znanja, vještina i vrijednosti. Leslie Marmon Silko je odrastajući gledala što se događa onima koji odbace prдавne priče. S druge strane, vidjela je i da je moguće živjeti pomiren sa sobom i svijetom ako se vrati vrijednostima u čijim je temeljima utkana usmena predaja. Stoga njezin glavni junak, izmučen pokušajima preživljavanja u svijetu koji tradiciju ne poštuje, sebe i zajednicu liječi vraćajući svoju vjeru u snagu riječi i priča.

⁹³ Silko Marmon, Leslie, 1986. *Ceremony*, New York: Penguin, str. 19. Radni prijevod Klare Dujmović.

5. Odnos prema prirodi i usmena predaja u romanu *Ceremonija*

Američki starosjedioci nisu bili upoznati s konceptom vlasništva koji je bio uobičajen u Europi. Oni su svakako poznavali pravo na lov, ribolov ili uzgoj biljaka, ali to su pravo imale zajednice ili sela, ne pojedinac. Ni koncept vlasništva u Europi u srednjem vijeku nije bio ono što je danas, ali svejedno je odnos prema prirodi i njezinim resursima bio potpuno drugačiji između Europljana i starosjedilaca. Američki su starosjedioci zemlji pristupali kao resursu koje se samo po sebi nije moglo posjedovati, poput zraka ili mora. Ljudi su mogli koristiti resurse za određene svrhe poput lova, ribolova, skupljanje divljeg bilja i tako dalje, ali to pravo nije pripadalo samo njima i nije bilo neograničenoga vijeka. Europljani su pak zemlji pristupali kao robi za koju se podrazumijeva da je, skupa sa svojim resursima, nečije vlasništvo. „Bijelci na prirodu ne gledaju kao na nešto lijepo nego kao na nešto korisno.”⁹⁴ Način života američkih starosjedilaca neodvojiv je od načina funkcioniranja prirode, odnosno okoliša u kojemu su živjeli. Iako se dugo smatralo kako je njihov način života primitivan, postaje sve jasnije kako je prirodna ravnoteža kojoj su starosjedioci težili jedini način opstanka našeg prirodnog okruženja. Američki su se starosjedioci prema onome što ih hrani, odijeva, što im pruža zaklon i liječi odnosili s potpunim poštovanjem. Uvijek se iz prirode uzimalo samo ono što je trebalo. Pa iako je bilo potrebno, na primjer ubiti bizona, kako bi se obukli i jeli, američki Indijanci su se prema mrtvom tijelu životinje odnosili s poštovanjem i zahvalnošću. Takav pristup značio je harmoniju koja je prekinuta dolaskom bijelaca, koji bizone nisu lovili onoliko koliko im je bilo potrebno za preživljavanje. Oni su bili pohlepni, s neutaživom željom za ubijanjem i profitom koje je ono donosilo, što je na kraju skoro rezultiralo istrjebljenjem cijele te životinjske vrste s nekih područja Sjeverne Amerike.⁹⁵ Odnos koji su starosjedioci imali prema prirodi davno je našao svoje mjesto mjesto u popularnoj, *mainstream* kulturi i stoga često poprima karakteristike trivijalnosti i praznih riječi. Međutim, jaka je veza između krajolika i identiteta zajednice, koju karakterizira „postapokaliptični osjećaj gubitka zemlje, fokusiranje na mjesto u mnogim starosjedilačkim religijama, organska veza između pripovijedanja i mjesta sa središnjim vjerovanjem da okoliš nije mjesto koje je tamo negdje nego da je samo središte, dom zajednice.”⁹⁶ Ljubav prema zemlji na kojoj je odrasla Leslie Marmon Silko prožima svaku

⁹⁴ Rainwater, Catherine, *The Semiotics of Dwelling in Leslie Marmon Silko's Ceremony* u *Leslie Marmon Silko's Ceremony: A Casebook*, 2002. Oxford: University Press, str. 118. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁹⁵ Richter K, Daniel, *Facing East from Indian Country, A Native History of Early America*, Cambridge, Massachusetts, London: Harvard University Press, 2001., str. 54. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁹⁶ Rainwater, Catherine, *The Semiotics of Dwelling in Leslie Marmon Silko's Ceremony* u *Leslie Marmon Silko's Ceremony: A Casebook*, 2002. Oxford: University Press, str. 118. Radni prijevod Klare Dujmović.

stranicu romana *Ceremonija*. Ona je roman pisala na Aljasci odvojena od svog naroda, a pisanje o zemlji na kojoj narod Laguna živi, kako je pisala pjesniku Jamesu Wrightu 1978. godine, bio joj je način povratka kući među svoje ljude. Silko mu je pisala da je shrvana odvojenošću od zemlje naroda Laguna te da je pisanje za nju bilo način ponovnog stvaranja tog mjesta i te zemlje. Svaka stranica *Ceremonije* svjedoči povezanosti spisateljice i njezinog naroda sa zemljom, okolišem i životinjama koje ih okružuju. Silko je dala jedan intervju u kojemu je rekla da je *Ceremoniju* napisala kako bi si spasila život jer nije mogla izdržati nostalgiju koju je osjećala za zemljom na kojoj je odrasla. „Zato se zove *Ceremonija*, zato što znam da se ne bih izvukla da ju nisam pisala te dvije godine. Užasno mi je nedostajao taj okoliš na jugozapadu pa sam ga zato ponovno stvorila. Dok sam pisala roman, nisam više bila na kiši u Ketchikanu (Aljaska); opet sam bila na jugozapadu. Zato je svaki opis kamena i zemlje takav kakav jest – doslovno sam samu sebe stavila u proces pisanja.”⁹⁷ Problem odnosa prema prirodi na vrhu je prioriteta Leslie Marmon Silko i njezinog romana *Ceremonija*. Jezik, priča i mjesto tvorbeni su elementi starosjedićke usmene predaje. Silko kaže da zemlja kao da priča priče u *Ceremoniji*.⁹⁸ Betonie Tayu priča da su se Indijanci prisiljeni svaki dan svoga života „buditi i gledati zemlju koja je ukradena, ali koja je još uvijek tu, dohvatljiva, dok se njezinom krađom razmeće.”⁹⁹ Pokazao je Tayu planinu i rekao da se bijelci samo zavaravaju misleći da je njihova jer papiri prirodi ne znače ništa.¹⁰⁰ Betonie živi u blizini smetlišta, pokraj grada u kojemu svakodnevno gleda propadanje ljudi. Kad ga pitaju zašto živi na takvom mjestu, Betonie kaže da mu je tu „udobno”. Tayo shvaća da ta udobnost o kojoj Betonie govori nema veze s udobnošću koju pruža „velika kuća ili bogata hrana, čak ni čiste ulice. To je udobnost koja dolazi od pripadanja zemlji i od mira koje donosi postojanje s tim brdima.”¹⁰¹

Poštovanje prema prirodi stječe se svakom pričom koja biva ispričana u *Ceremoniji*. U rezervatu naroda Laguna već godinama vlada strašna suša za koju Tayo krivi sebe. Josiah ga je jednom pronašao kako ubija muhe i rekao mu da to ne smije raditi jer se u davno vrijeme majka svih ljudi naljutila na njih. „Životinje su nestale, biljke su nestale i dugo nije bilo kiše. Zelena muha otišla je majci i tražila ju da oprostí ljudima. Od tada su ljudi jako zahvalni za to što je muha za njih učinila.”¹⁰² Budući da Tayo nije ubijao zelene muhe, Josiah ga je uvjerio da neće biti nikakvih posljedica. Godinama kasnije u ratu, Tayo nije mogao podnijeti muhe koje su

⁹⁷ Cohen, Robin, *Of Apricots, Orchids and Wovoka; An Interview with Leslie Marmon Silko* u *Leslie Marmon Silko's Ceremony: A Casebook*, 2002. Oxford: University Press, str. 258. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁹⁸ Silko Marmon, Leslie, 1986. *Ceremony*, New York: Penguin, str. 20. Radni prijevod Klare Dujmović.

⁹⁹ Isto, str. 127.

¹⁰⁰ Isto, str. 128.

¹⁰¹ Isto, str. 117.

¹⁰² Isto, str. 101.

plazile po Rockyjevom mrtvom tijelu. Počeo ih je ubijati i sad vjeruje da je to odagnalo kišu. Također, molio se za prestanak kiše i već šest godina nije je bilo. Majka Zemlja pati, ali ne samo zbog njega, kako Tayo otkriva tijekom svog putovanja u *Ceremoniji*. On zna da je bolest koja ga je snašla veća od njega. On je samo mali dio svega što u svijetu nije kako treba. Muka koju on osjeća u sebi odraz je muke koju prolazi priroda. Priroda je počela je patiti dolaskom bijelaca koji nemaju nikakvo poštovanje za nju i njezine stanovnike. Bijelci i njihovo uništavanje izbacili su zemlju iz ravnoteže, što ima nesagledive posljedice na narod Laguna.

Jedna od najvećih vrijednosti koju je starosjedička usmena predaja prenosila bilo je poštovanje za ljude, životinje i prirodu budući da „zemlja nije samo izvor preživljavanja, odvojena od bića koje hrani i duha koji udiše u ljude.”¹⁰³ Brojni su dokazi za to u romanu *Ceremonija*. Tayo se prisjeća kako su im u školi jednom donijeli posudu punu žaba. Svi učenici iz naroda Navajo odmah su izašli iz učionice, a jedna djevojčica iz naroda Jemez rekla je da su im ljudi uvijek govorili da ne ubijaju žabe jer će se žabe naljutiti i poslati previše kiše. Učitelj bijelac „smijao se toliko jako da su mu suze tekle niz lice.”¹⁰⁴ Tayo je znao da su žabe kišina djeca, a znao je i da je nekad postojalo vrijeme kad su ljudi i životinje komunicirali jer im je baka uvijek pričala o tome. Tayo nikad nije „izgubio osjećaj koji je imao u prsima kad je ona izgovarala te riječi; i osjećao je da su istinite – da su davno stvari stvarno bile drugačije i da su ljudi mogli razumjeti što životinje govore.”¹⁰⁵ Tayo se prisjeća i kako su Robert, Josiah, Rocky i on išli u lov. Nakon što je ubio jelena, Tayo mu je iz poštovanja glavu pokrio jaknom, dok su Robert i Josiah posipali jelenov nos kukuruznim brašnom kako bi nahranili njegov duh. Morali su „pokazati svoju ljubav i poštovanje inače bi se jeleni uvrijedili i sljedeće godine ne bi došli umrijeti za njih. Kad bi došli kući, baka bi na jelenove rogove i oko vrata stavila tirkizne perle, dok bi Josiah pokraj jelenove glave stavio posudu s kukuruznim brašnom tako da svatko tko prođe može malo posuti po njegovu nosu. Silko kaže da su ljudi uspješni u lovu samo zato što se „antilopa odluči vratiti kući s lovcem. Sve faze love provode se s ljubavlju... I ljubav antilope koja je pristala dati svoje meso kako ljudi ne bi umrli od gladi. Bacanje mesa ili nepoštovanje prema kostima uvrijedit će antilopin duh. Sljedeće će je godine lovci uzalud po suhoj ravnici.”¹⁰⁶ Tayo je te rituale promatrao i vjerovao u njih, dok je Rocky smatrao da su glupi i sramio se toga što njegova obitelj radi.

¹⁰³ Rainwater, Catherine, *The Semiotics of Dwelling in Leslie Marmon Silko's Ceremony* u *Leslie Marmon Silko's Ceremony: A Casebook*, 2002. Oxford: University Press, str. 118. Radni prijevod Klare Dujmović.

¹⁰⁴ Silko Marmon, Leslie, 1986. *Ceremony*, New York: Penguin, str. 195. Radni prijevod Klare Dujmović.

¹⁰⁵ Isto, str. 95.

¹⁰⁶ Silko Marmon, Leslie, *Landscape, History and the Pueblo Imagination*.

https://psych.utah.edu/documents/psych4130/Silko_L.pdf (26. ožujka 2015.). Radni prijevod Klare Dujmović.

Josiah je naučio Taya da postoje stvari važnije od novca. „[Josiah] je bradom pokazao prema izvoru i uskom kanjonu. Odatle dolazimo. Ovaj pijesak, ovaj kamen, ovo drveće, povijuše, sve divlje cvijeće. Ova zemlja nas neprestano pokreće.”¹⁰⁷

Pripadnici naroda Laguna shvatili su da je zemlja zauvijek izgubljena kad su bijelci zaposliti lovce koji su nemilice ubijali jelene kako bi hranili drvosječe koji su sjekli šume. Ti lovci ubijali su pume iz zabave, a narodu Laguna bilo je jasno da baš ništa ne mogu učiniti da ih u tome spriječe. Sva patnja Taya i ostalih u *Ceremoniji* počela je onog trenutka kad je priroda ostala bez ravnoteže koju je imala u starim pričama.

„Opstanak u često suhom i nepredvidljivom okolišu ovisio je o ravnoteži ne samo ljudskih bića nego i ostalih živih ali i neživih entiteta, budući da je čak i kamenje ponekad znalo kretati se i putovati.”¹⁰⁸ Tayova unutarnja borba neodvojiva je od patnje prirode, djelomično zato što je na početku uvjeren da je on kriv za sušu koja uništava što je narodu Laguna toliko sveto. Tijekom romana, Tayu postaje jasno da se nikada nisu smjeli odmetnuti od prirode i da je povratak poštovanju prema prirodi koje se opisuje u tradicionalnim pričama povratak sretnome životu. Budući da je harmonija između ljudi i zemlje narušena, ljudi se osjećaju izgubljenima i moraju pokušati vratiti ravnotežu. Svete priče naroda Pueblo koje Silko u stihovima umeće u svoj roman govore o tome što se dogodi kada se priroda uvrijedi ili kada se ukradu kišni oblaci. Tada se život gasi pa ljudima ne preostaje ništa nego činiti sve po pravilima kako do gubitka ravnoteže nikad ne bi ni došlo. Budući da je klima u rezervatu Laguna često nepredvidiva i teška za život, Silko tvrdi da to velikim dijelom objašnjava zašto su ljudi iz naroda Laguna toliku pažnju pridavali nebu i zemlji koja ih okružuje. Uvijek su pazili da svemu odaju poštovanje koje zaslužuje jer je sve ovisilo o harmoniji između svih živih bića. Silko pokušava objasniti kakav je to točno odnos između naroda Laguna i prirode. „Dio teritorija koje oko može uhvatiti ne objašnjava točno odnos između čovjeka i njegova okruženja jer pretpostavlja da je gledatelj nekako odvojen ili izvan teritorija koji promatra... Stojeći duboko u prirodnome svijetu, pradačni pripadnici naroda Pueblo znali su da cvijet, zec ili skakavac nisu mogli biti stvoreni od ljudske ruke.”¹⁰⁹

Peter G. Beidler ističe ulogu koju životinje imaju u našem shvaćanju ljudi iz romana *Ceremonija*. Ne radi se tu samo o shvaćanju bijelaca, kojima su životinje tu samo da ih se iskoristi nego i o Tayovu shvaćanju samog sebe. „Njegov manjak poštovanja za životinje

¹⁰⁷ Silko Marmon, Leslie, 1986. *Ceremony*, New York: Penguin, str. 45. Radni prijevod Klare Dujmović.

¹⁰⁸ Silko Marmon, Leslie, *Landscape, History and the Pueblo Imagination*.

https://psych.utah.edu/_documents/psych4130/Silko_L.pdf (26. ožujka 2015.). Radni prijevod Klare Dujmović.

¹⁰⁹ Isto.

prelijeva se na njegov manjak poštovanja prema samom sebi.”¹¹⁰ Ubijajući muhe na bojištu, Tayo je na neki način ubio sebe i svoju čovječnost, koju je uspio oživjeti tek kad je opet počeo paziti da ne gazi insekte po zemlji i ne ubija muhe, kako nalažu stara vjerovanja. Postaje mu jasno da je Josiah bio u pravu kad mu je rekao da je stoka baš poput ljudi – “stoka je poput svih drugih živih bića. Ako je predugo odvojena od zemlje, ako ih se drži u stajama i oborima, stoka izgubi nešto... Kad ih opet pustiš, trče na sve strane. Boje se jer im je zemlja nepoznata... Ne prestaju se bojati čak i izgledaju mirno i prestanu trčati. Uplašene životinje lako umiru.”¹¹¹ Tayo nije ništa drugačiji od takve stoke na početku romana. Neprestano pokušava pobjeći od svoga uma, tražeći oslobođenje u alkoholu, ali čak i kad u tome uspije, ne osjeća se ništa bolje. To ga dovodi do zaključka da mu je smrt vjerojatno jedini izlaz.

Tayo svoju ceremoniju izliječenja završava u rudniku uranija koji je vađen za proizvodnju atomske bombe. Američka je vojska atomsku bombu testirala u pustinji u Novome Meksiku, nedaleko od rezervata naroda Laguna Pueblo. Tayova baka mu je ispričala kako jedne noći, dok Tayo nije bio kod kuće, vidjela „svjetlost kroz prozor... Mislila sam da gledam izlazak sunca, ali svjetlost je isčeznula... Nisam nikad mislila da ću vidjeti nešto tako jarko.”¹¹² Baka je kasnije u novinama vidjela da su napravili najsnažniju eksploziju na svijetu i nije joj bilo jasno zašto bi ljudi ikad napravili tako nešto. Za Silko, a i za Taya, atomska bomba najveći je dokaz pokvarenosti bijelaca. Tayo odlazi u rudnik kako bi vidio kamen koji je u smrti ujediniio ljude u gradovima miljama udaljenima od mjesta s kojeg je taj kamen uzet. Došavši u rudnik shvaća da nisu krivi ni kamen ni planina iz koje je izvađen. „Uzeli su prelijepo kamenje duboko iz zemlje i poslagali ih u monstroznoj kreaciji koja je uništavala na razini koju su samo *oni* mogli zamisliti.”¹¹³

Veliku ulogu u Tayovu ozdravljenju igra i Josiina meksička stoka koja je prilagođena životu u teškim vremenskim uvjetima i siromašnom okolišu. Krađa te stoke predstavlja krađu ne samo počinjenu protiv Taya i njegove obitelji nego i protiv cijelog naroda Laguna. Tayo zna da zemlju koja im je ukradena nikada neće vratiti, ali povratak stoke dupušta mu barem djelomično iskupljenje za ujakovu smrt. Tražeći stoku, Tayo se vraća onomu što je animalno u njemu, a njegovu povezanost sa životinjama dokazuje i puma koja mu pomaže naći stoku.¹¹⁴ On osluškuje prirodu oko sebe baš kao životinja, a kad je na kraju prisiljen bježati od Ema koji ga pokušava ubiti, Tayo to radi tiho, pametno i oprezno poput životinje.

¹¹⁰ Chavkin, Allan, *Leslie Marmon Silko's Ceremony: A Casebook*, 2002. Oxford: University Press, str. 19. Radni prijevod Klare Dujmović.

¹¹¹ Silko Marmon, Leslie, 1986. *Ceremony*, New York: Penguin, str. 74. Radni prijevod Klare Dujmović.

¹¹² Isto, str. 245.

¹¹³ Isto, str. 246.

¹¹⁴ Isto, str. 196.

U jednoj od umetnutih priča životinje pomažu ljudima da opet ustanove dobar odnos s majkom. Bez njih, ljudi bi bili izgubljeni. *Ceremonija* je Tayovo pomirenje s prirodom kojoj pripada i on i njegov narod. On svoj jedinstveni položaj na razmeđu dvaju kultura koristi kako bi te dvije kulture pomirio kroz „ceremonijalnu rekonstrukciju veze koju narod Laguna ima sa zemljom.”¹¹⁵ Nakon pet dugih godina, zemlja je opet blaagoslovljena kišom nakon što Tayo dovršava svoju ceremoniju, a za narod Laguna rađa se nova nada.

¹¹⁵ Stein, Rachel, *Contested Ground: Nature, Narrative and Native American Identity in Leslie Marmon Silko's Ceremony* u *Leslie Marmon Silko's Ceremony: A Casebook*, 2002. Oxford: University Press, str. 197. Radni prijevod Klare Dujmović.

6. Struktura, vrijeme i usmena predaja u *Ceremoniji*

Silko uzima zapadnjačku književnu vrstu – roman – za pričanje priče o pripadniku jednog starosjedilačkog naroda. Runtić i Knežević navode da se radi o romanu potrage specifičnom za američku kulturu u kojemu „američki junak dječak ili mladić odlazi u svijet u kojem, izdvojen od društvenih načela i etičkih kodova, spoznajno raste i sazrijeva.”¹¹⁶ Dakako, Silko roman potrage prilagođava društvenoj situaciji svoga junaka koji je daleko od tipičnog američkog mladića. Njegova specifična kultura i poruka koju Silko želi poslati *Ceremonijom* potiče ju da svoga junaka pošalje u svijet u kojemu ne vrijede društvena načela na koja je naviknuo, ali njegova odvojenost od zajednice nikako ga ne potiče na rast i sazrijevanje. Naprotiv, baca ga niz provaliju emocionalne zbunjenosti i fizičke muke upravo kako bi dokazala da odvajanje od zajednice jednomu mladomu pripadniku naroda Laguna ne može donijeti ništa dobro. Ali da se Tayu ta odvojenost nikada nije dogodila, možda bi zauvijek obitavao na marginama svoje zajednice, nikada ne pripadajući ni njoj ni svijetu bijelaca. Ovako ga je kratki izlet i upoznavanje druge kulture kojoj svojom krvlju ipak pripada nagnalo na prepoznavanje pravog načina života i na kraju dovelo do emocionalnog sazrijevanja.

Kada je Silko odabrala roman za pričanje Tayove priče, postavilo se pitanje jezika kojim će priča biti ispričana. Koji je jezik prikladan za prenošenje svetih priča i ceremonija naroda Laguna? Može se tvrditi da je odgovor uvijek jezik naroda kojemu junak naše priče pripada, međutim, Silko bi si znatno smanjila potencijalno čitateljstvo da se odlučila za plemenski jezik. Stoga ona, kao i mnogi drugi književnici njezine generacije, za svoj medij odabiru jezik kolonizatora – engleski. Početkom doba koje se naziva indijanskom renesansom te procvatom zanimanja za sve što je indijansko 60-ih godina 20. stoljeća starosjedilački pisci dobili su priliku da ono što je nekoć bilo rezervirano samo za članove zajednice pokažu cijelome svijetu. Tu se, naravno, dolazi do novog problema. Zapisivanje starosjedilačkih priča dovodi do njihovog 'zarobljavanja' i do toga da ih se omeđuje, odnosno daje konačnu verziju. To je za indijansku tradiciju pripovijedanja nezamislivo jer priče nikad ne završavaju i nikad nemaju samo jednu verziju. Različiti pripovjedači ostavljaju priče u stalnom pokretu. One se prilagođavaju životu i kao takvima im mjesto nije na papiru. Dok ih se s jedne strane zapisivanjem sputava, s druge strane zapisivanje starosjedilačkih priča dokaz je prilagodbe starosjedilačke književnosti novome i promijenjenome svijetu. Prilagodba je to koja omogućava preživljavanje. Stoga njezino zapisivanje nije izdaja tradicije nego naprotiv, dokaz da usmena predaja svakako ima svoje

¹¹⁶ Runtić, Sanja, Knežević, Marija, 2013. *Suvremena književnost američkih starosjedilaca*, Osijek: Filozofski fakultet, str. 20.

mjesto u suvremenom životu pripadnika starosjedilačkih zajednica Najbolji su primjer za to djela Leslie Marmon Silko. Čak i zapisana, usmena predaja u romanu *Ceremonija* prati događaje iz života. Ipak, nisu se svi slagali s dijeljenjem svetih priča sa strancima. Književnica Paula Allen Gunn, također pripadnica naroda Laguna, kritizira Silko, tvrdeći da su neke od priča koje se nalaze u *Ceremoniji* „priče klana i ne smiju se pričati izvan klana.” Nije joj jasno zašto ih Silko dijeli jer je sigurna da joj je, baš kao i njoj samoj, bilo rečeno da „se te stvari ne pričaju izvan [zajednice].”¹¹⁷

Ceremonija „je hibridnost zapadne i mitološke naracije – sa zapadnog gledišta nekonvencionalan i eksperimentalan postupak – koji ne remeti indijanske konvencije pripovijedanja.”¹¹⁸ Silko čitatelja neprestano vodi iz sadašnjosti u prošlost i nazad. Čitatelja se stavlja u Tayovu sadašnjost, ali i vraća u prošlost – u priče koje su dovele do toga gdje on trenutno jest. Silko ne naznačava odlazak u prošlost na nikakav poseban način, tek odlomke odvoji pomoću nekoliko dodatnih praznih redaka. U jednom je intervjuu priznala da je zaboravila roman podijeliti u poglavlja. Sjetila se toga tek kad ju je prijateljica zbog toga pohvalila. Silko kaže da se donekle pokušava prilagoditi konvencijama, ali da postoji i dio nje koji se tome odupire. Kad je shvatila da joj roman nema poglavlja, sjela je kako bi to ispravila, ali na kraju je ipak odlučila da ne želi da bude tako organiziran.¹¹⁹ James Ruppert ističe da ta njezina odluka na kraju uništava kronološki razvoj događaja, omogućivši im tako da se kasnije u tekstu vraćaju. Krajnji je rezultat „razmontiranje zapadnjačkog koncepta pripovijedanja i vremena.”¹²⁰ Njezino pričanje Tayove životne priče isprekidano je pričama iz naroda Laguna koje „izgledaju poput poezije i naznačuju samorefleksivnu zapadnjačku formu, ali služe prenošenju tradicionalnog diskursa zajednice Laguna.”¹²¹ Sve priče koje Silko na taj način umeće u svoj roman već su bile zapisane u etnografskim arhivima kao dio usmene predaje naroda Laguna.¹²²

Budući da je pričanje priča u starosjedilačim zajednicama bilo jedan od glavnih elemenata života i da bi određeni događaj iz života često poticao pripovijedanje, Silko se odlučuje ne odstupati od tog dobro znanog uzročno-posljedičnog uzorka. Struktura je

¹¹⁷ Allen Gunn, Paula, *Special Problems in Teaching Leslie Marmon Silko's Ceremony* u *Leslie Marmon Silko's Ceremony: A Casebook*, 2002. Oxford: University Press, str. 88. Radni prijevod Klare Dujmović.

¹¹⁸ Runtić, Sanja, Knežević, Marija, 2013. *Suvremena književnost američkih starosjedilaca*, Osijek: Filozofski fakultet, str. 36.

¹¹⁹ Cohen, Robin, *Of Apricots, Orchids and Wovoka: An Interview with Leslie Marmon Silko* u *Leslie Marmon Silko's Ceremony: A Casebook*. 2002. Oxford University Press, str. 259. Radni prijevod Klare Dujmović.

¹²⁰ Ruppert, James, *No Boundaries, Only Transitions: Ceremony* u *Leslie Marmon Silko's Ceremony: A Casebook*, 2002. Oxford: University Press, str. 179. Radni prijevod Klare Dujmović.

¹²¹ Isto, str. 180.

¹²² *The Cambridge Companion to Native American Literature*, 2005. Cambridge: University Press, str. 249. Radni prijevod Klare Dujmović.

pripovijedanja kod američkih starosjedilaca ciklična budući da se priče neprestano ponavljaju i zapravo nikada ne završavaju. Završetak priče zapravo je samo početak njezinog sljedećeg prepričavanja. I tu strukturu Silko prati u *Ceremoniji*, koja počinje i završava izlaskom sunca, tvoreći neprekinuti krug života.

Dok priča Tayovu životnu priču, autorici na pamet dolaze priče koja je sama kao dijete slušala i za koje smatra do svojim sadržajem odgovaraju epizodama iz Tayova života. Ona te svete priče uspjeva „utkati u tekst donoseći ih paralelo s modernom pričom o ratnim veteranima.”¹²³

Nakon što čitatelj saznaje kako je Tayo „proklinjao kišu dok njegove riječi nisu postale napjev koji je pjevao dok je puzao kroz blato... cijelo je vrijeme čuo svoj glas koji se moli protiv kiše.”¹²⁴ Silko nam priča priču o dvije sestre. Jedna je „cijeli dan provodila / sjedeći u rijeci / prskajući / ljetnu kišu.”¹²⁵ Dok je ona ljudima slala kišu, njezina sestra Žena Kukuruz „marljivo je radila cijeli dan /znojeći se na suncu, dobijajući žuljeve u polju kukuruza. Zbog toga je grdila svoju sestru, ljubomorna jer se ona cijeli dan samo kupa. Stoga je Reed Woman otišla i nestalo je kiše pa su se sve biljke osušile. Dok je u priči Žena Kukuruz kriva za sušu, Silko roman nastavlja s Tayom i neopisivom krivnjom koju on nosi jer misli da je uzorkovao sušu. „Molitvom je odagnao kišu i zemlja je šest godina bila suha... Kamo god je pogledao, Tayo je vidio posljedice svoje molitve.”¹²⁶ Tayo još uvijek vjeruje u stvaralačku moć riječi, iako više nema vlastiti identitet. Međutim, riječ nema samo moć stvaranja. Jednako tako, riječi mogu i uništavati, šaljući na zemlju ne samo dobro nego i uništenje.

U jednoj od priča koje su u roman ubačene u obliku poezije, Betonie objašnjava Tayu kako su bijelci stvoreni nakon što Tayo shvaća da su oni zapravo krivi za mnoga zla koja su snašla njega i njegovu zajednicu. Betonie priča kako na svijetu prije nije bilo bijelaca i sve je moglo i dalje biti tako da nije postojalo vještichenje. Vještice iz svih plemena okupile su se na natjecanju u stvaranju mračnih stvari. Nakon što su sve vještice pokazale grozne stvari koje mogu stvoriti, poput lonaca napunjenih mrtvom djecom, jedna vještica koje do tad nije pokazala nikakve moći, a za koju „nitko nije znao iz kojeg je plemena došla i je li bila muško ili žensko”¹²⁷ rekla je da slušaju jer ono što ona ima je priča. Ostali su joj se smijali ali „vještica je rekla / U redu / smijte se / ali dok pričam priču / ona će se početi događati / Vještica je priču počela rekavši da u špiljama preko oceana žive ljudi bijele kože koji su se “otuđili od zemlje, od

¹²³ Isto, str. 94.

¹²⁴ Silko Marmon, Leslie, 1986. *Ceremony*, New York: Penguin, str.12. Radni prijevod Klare Dujmović.

¹²⁵ Isto, str. 13.

¹²⁶ Isto, str. 14.

¹²⁷ Isto, str. 134.

sunca i životinja. Oni ne vide život kad pogledaju, vide samo objekte/ Za njih je svijet neživ / drveće i rijeke nisu živi / planine i kamenje nije živo. / Jelen i medvjed su samo stvari / Oni ne vide život. / Oni se boje svijeta / a uništavaju ono čega se boje. / Oni se boje sebe.”¹²⁸ Vještica nastavlja s pričom, kazavši kako će vjetar dopuhati te ljude koji će donijeti stvari koje „mogu pucati smrt brže no što oko vidi.” Ti će ljudi „zatrovati vodu i bit će suša”. Ubijati će ljude, a oni koje ne ubiju „umrijet će gledajući uništavanje.”¹²⁹ Vještica nastavlja s opisivanjem strašnih užasa koji će zadesiti ljude. Druge su joj vještice rekle da prestane, da je pobijedila i neka opozove svoju priču. Vještica odgovara da je puštena i da dolazi. „Ne može se opozvati.”¹³⁰ Indijanci su i stvaranje bijelaca pripisali istoj stvari koja je stvorila i sve drugo, bilo dobro ili loše. Za njih ništa osim riječi nema moć činiti tako nešto i s riječima treba biti oprezan. Tayo poput vještice u priči nije bio oprezan i sad zbog toga svi ispaštaju.

Silko priču o stvaranju bijelaca donosi u jednom komadu, dok jednu drugu priču fragmentira i umeće u roman dio po dio. Nisu ni ti dijelovi naumično razbacani nego i oni svojim sadržajem prate Tayov put prema iscijeljenju. Priča počinje nakon što se Tayo prisjeti jednog svog razgovora s ujakom Josiom. On mu je rekao kako su stari ljudi govorili kako se suše događaju kad ljudi zaborave i kad se počnu loše ponašati. Tayo nakon toga odlazi piti vodu u kojoj osjeća okus zemlje iz koje je voda došla i shvaća da možda svemu nije kraj. Ni on se nije ponašao kako priliči, ali u trenutku kad ponovno osjeti povezanost sa zemljom, Tayu je jasno da se možda još može iskupiti. A priča koja nakon toga slijedi priča je upravo o tome – o pogrešci koju su ljudi napravili i o iskupljenju za koje su morali raditi. U prvom fragmentu priče čitatelj saznaje kako su ljudi bili zavedeni magijom pa su zanemarili oltar majke kukuruz, ne znajući da je magija samo trik i da „ne može dati život biljkama / i životinjama.”¹³¹ Njihova majka Nau'ts'ity bila je bijesna zbog toga pa im je oduzela biljke i životinje, a i kišne oblake je odnijela sa sobom. U sljedećem fragmentu saznaju kamo je majka otišla, a u sljedećem se kolibrić sažalijeva nad ljudima i govori im što trebaju napraviti kako bi se spasili. Dok se tijekom romana u ostalim dijelovima priče ljudi iskupljuju za svoju pogrešku, tako se i Tayo na svom putu iscijeljenja iskupljuje za svoju. Obje priče završavaju u praktički isto vrijeme. „Popraviti stvari nije bilo lako”, u zadnjem fragmentu umetnute priče kaže ljudima majka: „Sjetite se toga sljedeći put kad neki čarobnjak dođe u grad.”¹³²

¹²⁸ Isto, str. 138.

¹²⁹ Isto.

¹³⁰ Isto.

¹³¹ Isto, str. 48.

¹³² Isto, str. 256.

Još jedna priča koju Silko umeće u *Ceremoniju* govori o suši. Priča je to o Kockaru koji je ukrao kišne oblake. Držao ih je zatočenima tri godine. „Zemlja se isušivala / ljudi i životinje su umirali. / Oni su njegova [sunčeva] djeca / pa ih je pošao tražiti/.¹³³ Sunčeva baka Žena Pauk ga je čekala i dala mu savjete kako da izbjegne Kockarevu magiju. Nakon što je Sunce porazilo Kockara, nije ga ubilo jer ga se nije moglo ubiti nego mu je nožem iskopalo oči i bacilo prema nebu gdje su postale zvijezde. U četiri je sobe pronašao kišne oblake. „Pronašao sam vas! / Izađite. / Dođite opet kući. / Vaša majka, zemlja, plače za vama. / Dođite, djeco, dođite kući.”¹³⁴ Ova priča ima dvojaku poveznicu s Tayovom pričom. S jedne strane govori o problemu suše s kojim se narod Laguna susreće i u stvarnom vremenu i u mitskom vremenu, a s druge strane govori o zajednici koja plače za svojom otuđenom djecom. Njihov povratak donosi boljitak kao što će i Tayov povratak zajednici i majci zemlji donijeti boljitak u rezervatu Laguna.

Tayovu otuđenost i povratak zajednici Silko obrađuje i u još jednoj umetnutoj priči o dječaku koji je odlutao od svoje obitelji. Slijedeći njegove tragove, dječakova obitelj vidjela je da se miješaju s medvjedićim tragovima. Dječak je prišao s medvjedima i obitelj je morala pozvati iscjeljitelja „jer on znao kako / dijete dozvati nazad. Glasao se poput medjeda pa su mali medjedići i dječak izašli iz špilje. Iscjeljitelj je znao da nije mogao “samo zgrabiti dijete / jednostavno ga uzeti / jer bi zauvijek ostao između / i vjerojatno bi umro. Morali su ga zvati /korak po korak iscjeljitelj / je vratio dijete.” „Kako bi vratio dijete, iscjeljitelj se transformira, oblači medvjede krzno i oponaša glasanje medvjeda.”¹³⁵ Betonie, Tayov iscjeljitelj već se prilagodio situaciji, a i Tayo je svakom stranicom *Ceremonije* bliže svojoj preobrazbi i povratku zajednici. Tayo kasnije razmišlja o toj priči i zaključuje: „Betonie bi ju možda objasnio ovako – Tayo nije bio siguran: transformacije su trebale biti završene kako bi se vratila cjelovitost, kako bismo bili ljudi kojih će se naša Majka sjećati; poput dječaka koji je odlutao u zemlju medvjeda i kojeg se tiho dozivalo nazad.”¹³⁶ Završetkom Tayove priče njegova baka zaključuje da joj se čini da je sve te priče već jednom čula.. samo što imena zvuče drugačije. Ona je vjerojatno čula i tu priču koju Silko umeće, a i mnoge druge priče koje se isto tako lako mogu primijeniti na Tayov slučaj. Događaji su isti, samo se likovi mijenjaju.

¹³³ Isto, str. 172.

¹³⁴ Isto, str. 176.

¹³⁵ Runtić, Sanja, Knežević, Marija, 2013. *Suvremena književnost američkih starosjedilaca*, Osijek: Filozofski fakultet, str. 36.

¹³⁶ Silko Marmon, Leslie, 1986. *Ceremony*, New York: Penguin, str. 246. Radni prijevod Klare Dujmović.

7. Usmena predaja u romanu *Pripovjedač* Leslie Marmon Silko

Pripovjedač je objavljen 1981. godine kao kolekcija prethodno već objavljenih pjesama, kratkih priča, mitova, pisama, eseja, anegdota i fotografija.¹³⁷ Kroz sve te različite književne oblike, Silko priča mitove, priče koje pripadaju zajednici i priče iz vlastitog života, „nastavljajući tako tradiciju svog naroda koji vlastiti identitet artikulira iz priča zajednice.”¹³⁸(cc139)

Autobiografija kao žanr koji zapadnjačka kultura poznaje ne „postoji u tradicionalnim kulturama američkih starosjedilaca. Ideja da pojedinac predstavlja cijeli svoj život, od djetinjstva do odrasle dobi i starosti bila je strana narodima sjeverne Amerike prije dolaska Europljana.”¹³⁹ To ne znači da priče iz svakodnevnog života nisu bile dijeljene s drugima, ali dok je u zapadnoj kulturi naglasak na pojednica, Indijanci su svoje mjesto u svijetu uvijek definirali s obzirom na svoju pripadnost obitelji, klanu ili zajednici a „svaka vlastita veličina bila je bitna prvenstveno za dobro ljudi”¹⁴⁰ U *Ceremoniji*, Silko, koristeći usmenu predaju, svome glavnom liku vraća identitet, a njega samog vraća u zaštitničke ruke zajednice, dok u *Pripovjedaču*, koristeći slične tehnike sebe definira kao pripadnicu određene obitelji, klana i naroda. I *Pripovjedač* je baš poput *Ceremonije* pokušaj autorice da strukturu usmenog pripovijedanja prenese u žanr kojemu originalno ne pripada. Kad čitatelj koji nije upoznat s radom Leslie Marmon Silko u ruke uzme *Pripovjedača*, vjerojatno ga na prvi pogled ne bi nazvao autobiografijom, pa čak niti romanom.

Sadržaj *Pripovjedača* „može biti zbunjujuć, nasumičan i eklektičan dok se na njega ne počne gledati kao pripovjedačku izvedbu.”¹⁴¹ Baš kao i u *Ceremoniji*, pripovijedanje plete niti paukove mreže. Svaka nit neizostavan je dio cjeline koja bi bez određene priče ili fotografije bila nepotpuna. „U *Pripovjedaču*, tematski klasteri čine niti mreže koja se širi iz središta. Niti koje se šire iz središta čine organizacijski obrazac knjige, dok poprečne niti povezuju jednu tematsku nit s drugom, čineći cjelovitu isprepletenu tkaninu. Silko skreće pozornost poprečne strukture na pripovjedače i na umjetnost pripovijedanja. Ti dijelovi neprestano vraćaju čitateljevu pozornost na čin pripovijedanja kao stvaralaštvo, na stvaralaštvo u svim aspektima ljudske interakcije, na ženska božanstva te na običnu plemensku ženu koju Silko najčešće bira kao pripovjedača koji pripovjedačku ulogu Žene Misli prenosi u postojanje.”¹⁴²

¹³⁷ *The Cambridge Companion to Native American Literature*, 2005 . Cambridge: University Press, str. 139. Radni prijevod Klare Dujmović.

¹³⁸ Isto, str. 139.

¹³⁹ *Native American Autobiography: An Anthology*, ur. Arnold Krupat, 1994. The University of Wisconsin Press, str. 3. Radni prijevod Klare Dujmović.

¹⁴⁰ Isto, str. 4.

¹⁴¹ *The Cambridge Companion to Native American Literature*, 2005 . Cambridge: University Press, str. 251. Radni prijevod Klare Dujmović.

¹⁴² Danielson, Linda, 1989. "The Storytellers in Storyteller." *Studies in American Indian Literatures*, Series 2, Vol. 1, No. 2, str. 202. Radni prijevod Klare Dujmović.

U *Pripovjedaču* je zapisano nekoliko priča koje su vrlo slične, ali one zapravo i jesu iste priče, samo je Silko zapisala njihove različite verzije, kako bi izbjegla njihovo zarobljavanje u samo jednoj verziji i kako bi sačuvala tradiciju svog naroda koji je priče neprestano mijenjao i prilagođavao događajima. U kontekstu starosjedilačkog pripovijedanja, bilo je sasvim normalno da se ista priča ponavlja u nekoliko različitih prilika budući da originalnost i inovativnost u pripovijedanju nisu imale posebnu vrijednost. Silko kaže da se kod pripovjedača koje je ona slušala sjećanje i mašta često ne daju lako razlučiti jedno od drugog. Teta Susie i teta Alice pričale bi joj priče koje su joj već ispričale, ali s malim promjenama u detaljima ili opisima. Nekad su čak postojale priče o različitim verzijama priča i o tome kako su različite verzije one nastale.¹⁴³ Ni verzije koje je Silko zapisala nisu konačne. Svaka priča dostupna je drugima da je uzmu i održe na životu.

Dok u *Ceremoniji* Silko traži identitet svom glavnom liku, pričama i ceremonijama mu vraćajući život i mjesto u zajednici, *Pripovjedač* je spisateljičin način da pokaže tko je ona unutar svoje obitelji i naroda Laguna. Pričama koje su joj prenošene Silko sebe smješta u kontekst svoje zajednice, još jednom pokazujući kako je pripovijedanje u tome odigralo ključnu ulogu. Prvi muškarci iz obitelji Marmon koji su došli među narod Laguna bili su braća Walter i pradjed Leslie Marmon Silko Robert. Oni su stigli iz Ohia 1880-ih godina te ostali u zajednici oženivši pripadnice plemena. Silko čitatelja upoznaje i s drugim rođacima i obiteljskim vezama koje su gradile njezin identitet.

Čitatelju se daje bolji uvid u intimnost pripovijedanja kad Silko opisuje specifičnu situaciju koja potiče pripovijedanje. Njezini roditelji otišli su u lov, ostavivši sestru i nju s tetom Alice, koju to potiče da djevojčicama ispriča priču o Žutoj Ženi i njezinom lovu na zečeve. Na Silko su veliki utjecaj imale žene s kojima je odrasla. Jedna od njih je njezina baka koju Silko opisuje i kaže da se na kraju života preselila u grad kako bi živjela sa svojom kćeri. Budući da joj je kćer radila cijeli dan, baka nije imala s kime pričati. Mogla je živjeti bez mnogočega, ali „nije dugo poživila kad nije imala s kime razgovarati”¹⁴⁴ Život bez priča nije bio moguć za njezinu baku. Silko u *Pripovjedaču* prije početka priče daje opaske koje pomažu onima koji možda nisu upoznati s ritualima koje pripovijedanje u narodu Laguna uključuje. Na primjer, prije jedne priče kaže kako „narod Laguna uvijek počinje priče s "humma-hah": / što znači / “davno.”/ Oni koji slušaju odgovaraju “aaaa-eh”.¹⁴⁵ U pismu pjesniku Simonu Ortizu koje je također dio romana,

¹⁴³ Silko Marmon, Leslie, 1981. *Storyteller*, New York: Arcade Publishing, str. 227. Radni prijevod Klare Dujmović.

¹⁴⁴ Isto, str. 35.

¹⁴⁵ Isto, str. 38.

dobiva se još jedan podatak o tome kad su se određene priče pričale u narodu Laguna. „U zimsko doba / noću / pričamo priče o kojotu.”¹⁴⁶

Prvu priču u *Pripovjedaču* Silko posvećuje svojoj teti Susie. Ona je bila zadnja „generacija / koja je cijelu kulturu prenijela / usmenim putem / cijelu povijest / cijeli pogled na svijet / koji je ovisio o sjećanju / i pripovijedanju sljedećih generacija.”¹⁴⁷ Silko nastavlja da je teta Susie shvatila da upisivanjem djece u škole i njihovim odvođenjem od pripovjedača koji su im u svim prošlim generacijama pričali cijelu kulturu, cijeli identitet ljudi gubi atmosfera i uvjeti koji su omogućavali opstanak usmene predaje naroda Laguna. Silko kaže da se ona sjeća samo dijela onoga što joj je teta Susie ispričala, ali to čega se sjeća zapisano je u ostatku *Pripovjedača*. Priče koje slijede zapisivane su kao poezija i proza.

Jedna od žena koje su usmenu tradiciju prenosile na Silko bila je druga žena njezinog pradjeda Roberta. On je bila pripadnica naroda Laguna, a Silko ju u *Pripovjedaču* zove baka A'mooh. Ona je dio života provela na školovanju u Pennsylvaniji pa je izvrsno govorila engleski, ali je Silko pričala priče koje je zapamtila iz djetinjstva. Iako Silko većinom opisuje žene kao pripovjedačice, kaže kako im je i djed pričao priče. Uvijek bi se smijale kad bi im djed pričao priče, ali nije počinjao pričati dok mu nisu dale nešto za jelo. „To se i treba raditi, znaš, trebaš pripovjedača hraniti dobrim stvarima.”¹⁴⁸ U *Pripovjedaču* nalazi se i druga lekcija o tome kako se slušatelj treba ponašati. „Morate biti tihi i slušati s poštovanjem. / Inače će se pripovjedač uzrujati / i cijelu večer neće reći niti jednu riječ.”¹⁴⁹

Baš poput *Ceremonije*, Silko *Pripovjedačem* opisuje intiman odnos između prirode, priča i naroda Laguna. Vremenske odrednice priče iz *Pripovjedača* većinom nemaju, ali zato se pomno opisuje okoliš u kojemu su smještene. Primjerice, priča o Žutoj Ženi i njezinom lovu na zečeve zapravo je objašnjenje o nastanku jednog kamena koji stoji pokraj rijeke u blizini kuće u kojoj je Silko odrasla. Kamen je srce velike životinje koju je Žuta Žena susrela u lovu. Od životinje su je spasila braća koja su ju rasporila i bacila njezino srce daleko. Srce je palo blizu rijeke i sad tamo stoji kao kamen. Motiv Žute Žene pojavljuje se u više priča u *Pripovjedaču*.

Četiri svete Laguna priča koje umeće u *Ceremoniju* Silko donosi i u *Pripovjedaču*. Priča o stvaranju bijelaca, o dječaku koji je odlutao i pridružio se medvjedima, o krađi kišnih oblaka i o tome kako su ljudi naljutili Reed Woman pa im je oduzela kišu nalazi se u oba romana u potpuno istim verzijama.

¹⁴⁶ Isto, str. 236.

¹⁴⁷ Isto, str. 4.

¹⁴⁸ Isto, str. 110.

¹⁴⁹ Isto, str. 254.

„Ovim našim pričama / možemo pobjeći gotovo svemu / s ovim ćemo našim pričama preživjeti."¹⁵⁰ (247). Stihovi su to koje nalazimo u priči *Pripovjedačev bijeg* u kojoj se vrlo jasno i izravno govori o moći koju posjeduju priče.

Pripovjedač je intiman uvid u identitet Leslie Marmon Silko. Identitet je to satkan od priča i pripadnosti obitelji koja je te priče prenosila. Za razliku od *Ceremonije* u kojoj se svete priče donose bez puno pripreme i najave, u *Pripovjedaču* Silko čitatelju omogućava da se smjesti u prisutnost onoga koji priča priču, navodi kako bi pripovijedanje počelo ili koji rituali su mu prethodili. U *Ceremoniji* Silko želi pokazati što priče znače cijelomu narodu, dok *Pripovjedačem* pokazuje kako je pripovijedanje oblikovalo nju te održavalo veze unutar njezine obitelji.

¹⁵⁰ Isto, str. 247.

8. Zaključak

Kako kaže Leslie Marmon Silko, pripovijedanje je u samom srcu njezina naroda Laguna Pueblo, ali i u središtu svih drugih starosjedilačkih plemena. Priče su ono što pojedinca povezuje sa zajednicom, a zajednicu drži na okupu. Usmena je predaja stoljećima bila jedini način prenošenja svih civilizacijskih dosega u starosjedilačkim zajednicama, stoga njezina važnost uopće ne može biti izmjerena. Dok je zapadnjačka književnost većinom bila i još uvijek jest rezervirana za intelektualnu elitu, nije se moglo dogoditi da neki član starosjedilačke zajednice ne prima priče ili ih sam ne prenosi dalje budući da je pripovijedanje bilo način života. Ono je imalo izrazito veliku funkcionalnu ulogu jer je odgajalo plemensku mladež, učeći ih svetim vjerovanjima i obrascima ponašanja koji su bili društveno prihvatljivi. Međutim, uloga priča bila je daleko veća i nije se zadržavala samo na odgoju. Priče o dogodovštinama članova vlastite obitelji, na primjer, pomagale su pojedincu prihvatiti identitet obitelji, bilo da se radi događajima koji su bili društveno prihvatljivi ili potpuno neprihvatljivi. Pripovijedanje je bilo toliko bitno da se smatralo da ima moć liječenja (kroz priče i pjesme tijekom ceremonija) i moć zaštite od opasnosti.

Usmena se predaja u starosjedilačkoj civilizaciji zasniva na jeziku. Jezik ima stvaralačku moć, riječi lome granice vremena, a indijansko je uvjerenje da se pričanjem priča pojedinaca smješta u njih te da bi svijet bez priča bio kaotičan. Priče su ključne za opstanak zajednice i kulturnih tradicija, a većinom se dijele na svete priče (one koje su imale posebno duhovno značenje za pleme) te ono što bismo mogli nazvati sekularnim pričama s događajima iz svakodnevnog života iz bliže ili dalje prošlosti. Ceremonije koje su se izvodile u svrhu liječenja mentalnih i fizičkih problema smatraju se zasebnom usmenom disciplinom. Usmena predaja neodvojiva je od primatelja, publike, slušatelja, čija je uloga upijati priče kako bi stvorili svoj vlastiti identitet, ali i kako bi kolektivna prošlost ostala očuvana. Silko tvrdi da su ljudi iz naroda Pueblo nepovjerljivi prema pisanom govoru ili izjavi jer govornikovi stvarni osjećaji ostaju skriveni dok čita riječi koje su potpuno odvojene od događaja i publike. Izvedba je imala jako bitnu ulogu, a jedna od karakteristika priča bila je da nikada nisu završavale budući da je svaki novi pripovjedač imao slobodu dodavati i oduzimati prema onome što je smatrao bitnim za određenu izvedbu.

Važnost usmene predaja za suvremene indijanske zajednice ogleda se u romanima *Ceremonija* i *Pripovjedač* u kojima, baš kao i u dalekog prošlosti, priče pletu mrežu identiteta

likova i spašavaju zajednicu od propasti. Dok u *Ceremoniji* Silko pomoću tradicionalnih priča i vjerovanja vraća identitet svom glavnom junaku Tayu i cijeloj njegovoj zajednici, dokazujući tako da one itekako mogu pomoći i čovjeku opterećenom suvremenim problemima, u *Pripovjedaču* Silko čitatelju predstavlja svoj identitet. To čini ponavljanjem svetih priča iz *Ceremonije*, ali i dodavanjem novih koje nude intiman pogled u proces pripovijedanja. Poštovanje za prirodu i ljude koje usmena predaja uči neodvojiva od civilizacije naroda Laguna. Silko dokazuje da narod zaista nema ništa ako nema priče te da je povratak pripovijedanju nada za ponovnu uspostavu ravnoteže između ljudi i prirode u izmučenim starosjedičkim zajednicama.

9. Literatura

1. *American Indian Literature: An Anthology*, 1991, Universty of Oklahoma Press.
2. Cáliz-Montoro, Carmen, 1961. *Writing from the Borderlines: A Study of Chicano, Afro-Caribbean and Native Literatures in North America*, Toronto: TSAR Publications
3. Danielson, Linda, 1989. *The Storytellers in Storyteller: Studies in American Indian Literatures* Series 2, Vol. 1, No. 2 (Fall 1989), pp. 21-31.
<http://www.jstor.org/stable/20736366>. Preuzeto 15. veljače 2015.
4. De Ramirez, Susan Berry Brill, 1999. *Contemporary American Indian Literatures & the Oral Tradition*, Tuscon: The University of Arizona Press
5. Encyclopaedia Britannica Online. Encyclopaedia Britannica. Preuzeto 15. rujna 2015.
6. Runtić, Sanja, Knežević, Marija, 2013. *Suvremena književnost američkih starosjedilaca*, Osijek: Filozofski fakultet
7. Krupat Arnold, *The Turn to the Native: Studies in Criticism and Culture*, 1996. Lincoln and London: University of Nebraska Press
8. *Narrative chance: Postmodern Discourse on Native American Indian Literatures*, ur. Gerald Vizenor, Albuquerque: University of New Mexico Press, 1993.
9. Richter K, Daniel, 2001. *Facing East from Indian Country, A Native History of Early America*, Cambridge, Massacussets, London: Harvard University Press
10. Silko Marmon, Leslie, 1986. *Ceremony*, New York: Penguin
11. Silko Marmon, Leslie, *Landscape, History and the Pueblo Imagination*.
https://psych.utah.edu/_documents/psych4130/Silko_L.pdf (preuzeto 15. srpnja 2017.)

12. Silko Marmon, Leslie, 1996. *Language and Literature from a Pueblo Indian Perspective*.
<http://people.ku.edu/~writeon/203/pdf/Silko%20Language%20and%20Lit.pdf> Preuzeto
10. srpnja 2017.
13. Silko Marmon, Leslie, 1981. *Storyteller*, New York: Arcade Publishing
14. *The Cambridge Companion to Native American Literature*, 2005. Cambridge: University
Press.

10. Dodatak: Starosjedilačka usmena predaja u metodičkom kontekstu

Učitelj: Klara Dujmović	Razred: 5.	Ustanova: Osnovna škola „ Ivana Brlić- Mažuranić“ Slavonski Brod	
Priprava za nastavu hrvatskog jezika Nastavna jedinica: Usmena predaja u književnosti američkih Indijanaca			
Metodički sustav: interpretacijsko-analitički		Nadnevak: 18. rujna 2017.	
TIP SATA: interpretacija	OBLICI RADA: rad u skupinama, čelni rad, rad u paru	NASTAVNE METODE: usmeno izlaganje, heuristički razgovor, rad na tekstu, pisanje	NASTAVNA SREDSTVA I POMAGALA: kreda, nastavni listići, fotografije
Nastavni ciljevi i zadace	Odgojni Pobuđivanje zanimanja prema bogatoj kulturi američkih Indijanaca, otkrivanje njihovog poštovanja prema svim živim bićima i prirodi.		
	Obrazovni Usmena književnost američkih Indijanaca. Uspješno		

	identificiranje karakteristika te književnosti u književnom predlošku (određivanje tema i motiva, prepoznavanje glavnih likova i njihovih karakteristika, određivanje mjesta i vremena radnje).
	Funkcionalni Razvijanje mogućnosti prepoznavanja djela koja pripadaju usmenoj književnosti američkih Indijanaca. Razvijanje analitičko-istraživačkih sposobnosti i razvijanje vlastitog mišljenja na temelju zadane situacije.
Ishodi učenja:	Nakon odrađenoga sata učenici će moći nabrojati glavne karakteristike usmene predaje američkih starosjedilaca te ih prepoznati u pričama iz te usmene predaje. Moći će opisati način života američkih starosjedilaca i njihov odnos prema prirodi te argumentirati važnost koje su priče imale u opstanku starosjedilačkih zajednica.

Tijek sata

1. DOŽIVLJAJNO-SPOZNAJNA MOTIVACIJA

Na ploču se lijepi karta svijeta, učenicima se pokazuje fotografija američkog starosjedioca u tradicionalnoj nošnji. Učenici trebaju odrediti s kojeg kontinenta dolazi ta osoba i kojem narodu pripada. Kad se dođe do zaključka da se fotografija treba zalijepiti na područje Sjeverne Amerike i da se radi o američkom starosjediocu, učenike se pita što znaju o tom narodu, o njegovoj kulturi i povijesti te se te informacije, ako su točne, pišu na ploču. (Učenici odgovaraju: živjeli u plemenima, živjeli od prirode, za preživljavanje lovili životinje, nosili izrazito ukrašenu odjeću, dugu kosu i pletenice...) Dodaju se informacije o tome da je postojalo puno plemena i da starosjedioce ne možemo gledati kao jedan narod. Zadnja informacija bit će da starosjedioci prije mnogo stoljeća nisu poznavali pismo. Učenike se pita što to znači? (Učenici odgovaraju: nisu znali pisati i čitati). Objašnjava im se što znači da su sva znanja i vještine prenosili pomoću priča.

2. KARAKTERISTIKE INDIJANSKE USMENE KNJIŽEVNOSTI

Skupni rad. Učenici dobivaju nastavni listić s karakteristikama indijanske usmene književnosti. Svaka skupina izvlači jedno pitanje na koje mora odgovoriti (pitanja se odnose na teme, vrijeme i mjesto u koje su priče smještene, na vrijeme kad su pričane, te na likove i njihove karakteristike). Svaka skupina u odgovarajuće polje na ploči piše svoje rezultate.

3. NAJAVA INTERPRETACIJSKOG ČITANJA

Književni predložak je priča o nastanku jednog kamena u zemlji plemena Laguna. Učenicima se objašnjava gdje je narod Laguna živio i u kojoj je točno situaciji osobi koja je zapisala tu priču ona bila ispričana. Pisanje naziva priče u lijevi gornji ugao ploče.

4. INTERPRETACIJSKO ČITANJE

Učenicima se čita priča.

5. OBJAVLJIVANJE-IZRAŽAVANJE DOŽIVLJAJA

Podsjeća li vas išta iz ove priče na neku priču koju ste možda prije čuli? Učenici odgovaraju

da ih dio u kojemu braća rasparaju divov trbuh podsjeća na Crvenkapicu.

6. INTERPRETACIJA

Rad u paru. Učenici se dijele u skupine i svaka skupina odgovara na pitanja postavljena na nastavnom listiću. Iznošenje rezultata i usporedba s rezultatima drugim parovima.

7. USUSTAVLJIVANJE (SINTEZA)

Jesu li karakteristike indijanske usmene književnosti potvrđene u interpretiranoj priči?
Učenici zaključuju da jesu.

8. ZALIHA

Razgovor o najdražim pričama učenika.

Nastavni listići

NASTAVNI LISTIĆ 1

Usmena književnost američkih Indijanaca

U indijanskim se pričama objašnjavalo kako su nastale životinje, biljke, planine, rijeke, kamenje pa čak i ljudi. Neke priče bile su za zabavu, a neke su govorile o ozbiljnim temama poput gubitka voljene osobe ili loših stvari koje su ljudi napravili.

U većini je indijanskih plemena pričanje priča bilo izazvano nekim događajem iz života. Na primjer, netko napravi nešto loše pa se ispriča priča o nekomu drugomu tko je isto napravio nešto loše kako bi se pokazalo da se život ne sastoji samo od lijepih priča. Isto tako, sretni događaji poticali su na pričanje priča o sretnim događajima.

Likovi u pričama bili su ljudi i životinje, ali i nadnaravna, čarobna bića. Životinje su u tim

pričama uvijek mogle pričati s ljudima. Nekada su ljudima životinje pomagale, a nekada su bili neprijatelji.

Poštovanje prema prirodi bilo je jako važno američkim Indijancima pa su često njihove priče govorile o tome kako se s poštovanjem i ljubavlju treba odnositi prema biljkama i životinjama. To je zato što su se prehranjivali divljim životinjama koje su lovili i biljkama koje su skupljali u prirodi. Budući da je priroda bila tako bitna, mjesto na kojem se priča odvija je također bitno. Uvijek se detaljno opisuje gdje se odvija radnja priče (pokraj koje točno rijeke ili planine). Dok je mjesto jako važno, vrijeme odvijanja priče uopće nije važno. Nikada se ne govori točno kojeg dana ili godine se priča dogodila. Uvijek se samo kaže da se dogodila jednom, nekada davno ili nedavno.

Koje teme nalazimo u indijanskim pričama?	Što je izazivalo pričanje priča kod američkih Indijanaca?
Tko su bili likovi u indijanskim pričama?	Jesu li vrijeme i mjesto bili važni u indijanskim pričama? Zašto?

NASTAVNI LISTIĆ 3

1. O čemu govori ova priča? (Odgovor: o djevojci koju hrabra braća spase od diva ili o tome kako je nastao jedan kamen.)
2. Koji su glavni likovi? Što o njima saznajemo iz priče? (Glavni likovi su: djevojka, div, braća).
3. Gdje se odvija radnja priče? Koje je vrijeme radnje? (Priča se odvija blizu sela u kojemu je djevojka živjela / na teritoriju plemena Laguna. Priča se dogodila davno / vrijeme nije točno određeno.)
4. Što se na kraju priče dogodi s divovim srcem? (Braća bace divovo srce i ono se pretvori u kamen koji i danas stoji tamo gdje narod Laguna živi.)
5. Zašto je ova priča bila ispričana? Što je pripovjedača nagnalo na pripovijedanje? (Jednu su djecočjicu roditelji ostavili kod kuće kad su otišli u lov pa joj je njezina teta odlučila ispirčati tu priču / priča je ispričana kako bi djevojka saznala kako je veliki kamen pokraj puta nastao.)

INTERPRETIRANI TEKST

Priču koja slijedi zapisala je jedna žena iz plemena Laguna Pueblo. Njoj je priču dok je bila djevojčica ispričala njezina teta kad je djevojčica bila tužna jer su njezini roditelji otišli u lov bez nje.

Priča o nastanku jednoga kamena u zemlji plemena Laguna Pueblo

Jednom je bila jedna djevojka iz naroda Laguna koja je bila jako dobar lovac. Baš poput dječaka i muškaraca i ona je lovila jelene i zečeve. Kad bi nešto ulovila, svoj bi ulov donijela kući majci i sestrama. Jednom je lovila cijelo jutro južno od sela u kojemu su živjele, iza pješćanih brda pa je pomislila da bi se mogla vratiti kući.

Kad je došla do gore s ravnim vrhom, sreća je veliku životinju. Takve su životinje tada u davna vremena smatrane divovima. Div je vidio zečeve koje je djevojka ulovila te ju je pitao bi li mu bacila jednog. Ona je uzela jednog zeca i bacila mu ga, a on ga je progutao u sekundi jer je bio jako velik. Tražio je još jednoga pa onda još jednoga. Tako mu je djevojka dala svih pet zečeva koje je ulovila, a on ih je progutao kao da su mrvice. Tada ju je div pitao što mu još može dati. Ona je odgovorila da ima samo luk, strijele i nož, a div je tražio da mu i njih baci. Djevojka se tada počela bojati jer kad god bi mu nešto dala, div je samo tražio još i nikako nije htio otići.

Na kraju joj je ostala samo odjeća pa je div tražio i nju. Ali, div nije bio naročito pametan iako je imao ogromnu glavu. Djevojka je vidjela da je u blizini špilja i da divova velika glava neće moći proći kroz uski ulaz špilje. Stoga mu je rekla da ide u špilju skinuti odjeću. Kad je ušla, skinula je hlače i sandale i bacila ih divu. Zatim je rekla da nema više stvari koje mu može dati, na što se div naljutio i pokušao ju dohvatiti. Budući da je imao tako veliku glavu, nije mogao ući u špilju. Djevojka je znala da će na kraju naći način da ju uhvati pa je počela dozivati junačku braću blizance. Oni su uvijek pomagali ljudima u nevolji. Braća su jako brzo trčala pa su došla do špilje čim ih je djevojka pozvala. Obojica su nosila luk, strijele i nož.

Nakon što su ubili diva lukom i strijelama, braća su ga razrezala i izvadila mu srce, koje su onda bacili koliko god daleko su mogli. Divovo srce palo je pokraj puta koji je vodio do obližnjeg sela. Pretvorilo se u kamen crvenkaste boje. I dan danas taj kamen leži tamo gdje su ga braća bacila.

Literatura: Runtić, Sanja, Knežević, Marija, 2013. *Suvremena književnost američkih*

starosjedinaca, Osijek: Filozofski fakultet

Cambridge Companion to Native American Literature, 2005. Cambridge:

University Press

Silko, Leslie Marmon, 1981. *Storyteller*, New York: Arcade Publishing

10.1 Zapažanja nakon održanog sata

Učenicima se tema svidjela te se činilo da ih jako zanima način života američkih starosjedilaca budući da su postavljali dodatna pitanja i rado dijelili ono što oni znaju o njima, čak i nakon što je dio sata predviđen za to završio. Bili su izrazito aktivni i spremni za suradnju. Idealno bi bilo da je sat potrajao još otprilike pet minuta, ali kada je postalo jasno da neće biti vremena za usustavlјivanje, odlučila sam da ćemo to odraditi dok iznose odgovore na pitanja s listića za interpretaciju. Pitanja su i bila zamišljena tako da odgovori na njih potvrde svaku od karakteristika usmene predaje koje su ranije zapisane na ploču pa stoga nije bio problema s uključivanjem sinteze u dio sata koji joj je prethodio.

Biranje književnoga predloška iz indijanske usmene predaje umjesto predloška iz hrvatske usmene književnosti omogućuje nastavniku da učenike upozna s jednom potpunom drugačijom, kompleksnom i bogatom kulturom o kojoj u ostatku svojih školskih dana vjerojatno više ne bi čuli.

Još bi korisnije bilo uzeti bloksat te odraditi usporedbu hrvatske usmene književnosti s usmenom tradicijom američkih Indijanaca kako bi učenici dobili uvid u njihove sličnosti i razlike. Takva usporedba bila bi pogodna za učenike 5. ili 6. razreda u kojima se ionako obrađuje hrvatska usmena književnost. Nastavni ciljevi na takvim satima bili bi osvijestiti učenike o važnosti koju je usmena predaja imala za starosjedioce s obzirom da oni pisanu riječ nisu poznavali. Cilj bi bio pokazati učenicima kako je starosjedilačka književnost bila ključna za prenošenje svih znanja i civilizacijskih dosega, ali da je mogla služiti i zabavi i razonodi. Sinteza naučenoga mogla bi se u tom slučaju odraditi metodom Vennovog dijagrama u kojoj bi se u krug predviđen za strosjedilačku književnost upisalo da je bila jedini način prenošenja svih znanja, vještina i vrijednosti. U drugi krug koji pripada hrvatskoj usmenoj književnosti upisalo bi se da je obitavala usporedno s pisanom književnošću. U dijelovima kruga koji se preklapaju treba upisati da su obje usmene književnosti služile prenošenju povijesti naroda mlađim naraštajima, da su ljudima pomagale osjećati pripadnost prema svome narodu ili regiji u kojoj žive, te da su mlađim naraštajima hranile maštu. Nastavnik treba izabrati starosjedilačku priču primjerenu učenicima te dobi. Priču treba interpretativno pročitati, a ako nastavnik zna nekoga glumca ili osobu kojoj pripovijedanje ide od ruke, može snimiti njegovu interpretativnu izvedbu priče koje će onda prikazati učenicima. Ako se radi samo u audio snimci, treba učenike zamoliti da zatvore oči i pokušaju se smjestiti u okruženje u kojemu su starosjedilačke priče bile pričane u prošlosti. Nakon čitanja može se pristupiti školskoj interpretaciji. Učenici u skupinama, parovima ili

individualno mogu odgovarati na pitanja o fabuli, mjestu i vremenu radnje te likovima i njihovim osobinama. Ako se radi usporedba hrvatske i starosjedilačke usmene književnosti, za interpretaciju se mogu izabrati priče koje svjedoče o ljudskim manama i vrlinama. Na primjer, starosjedilačka priča o mišu koju je uspio ubiti bizona pa kasnije zbog pohlepe i oholosti izgubio vlastiti život dobra je pouka o važnosti dijeljenja.¹⁵¹

Književnost američkih Indijanaca ne nalazi se u nastavnom planu i programu hrvatskih škola, ali to ne znači da ju se ne može integrirati u nastavu hrvatskoj jezika, u sate na kojima se obrađuje usmena književnost. Prednost teme koja je obrađena je pružanje učenicima uvid u temu koja im inače ne bi bila dostupna tijekom obrazovanja i dublji uvid u kulturu koja ih očito jako zanima. Nedostatak takvoga sata je što 'stoji sam za sebe' jer se teme koje se tiču američkih Indijanaca ne obrađuju na satima iz drugih predmeta. Imajući u vidu interes koji su učenici pokazali, to bi se svakako trebalo promijeniti.

Ni u američkim školama indijanska kultura, književnost i povijest nema mjesto koje zaslužuje. Izvješća istraživača govore da američki učenici završavaju srednju školu s gotovo nikakvim znanjem o indijanskog kulturi i književnosti. U osnovnoškolskim i srednjoškolskim kurikulumima pojavljuje se tek nekoliko starosjedilačkih priča.¹⁵² Od pedeset američkih saveznih država, samo je Montana 1999. godine donijela zakon prema kojemu svi učenici, bez obzira jesu li starosjedilačkog podrijetla ili ne, trebaju u državnim školama biti učeni o jedinstvenom naslijeđu američkih starosjedilaca. Taj se zakon nakon godina priprema počeo implementirati 2005. godine.¹⁵³ Sada primjer Montane slijedi još nekoliko saveznih država. Među njima, tek je Wyoming donio zakon sličan onome koji ima Montana.¹⁵⁴ Kako bi nastavnici uopće bili sposobni poučavati starosjedilačku kulturu, država im je morala omogućiti dodatno obrazovanje.

Dakle, situacija za učenje starosjedilačke literature u Americi još uvijek nije idealna pa, kao i u Hrvatskoj, većinom sve ostaje na volji i trudu nastavnika. Razlika je, naravno, u tome što su starosjediloci prvi narodi koji su naseljavali američki kontinent pa je stoga njihov utjecaj na američku povijest i kulturu neusporediv s utjecajem koji imaju na hrvatsku kulturu. Razlika je i u tome što američki nastavnici imaju pristup puno većem broju starosjedilačkih romana, priča i pjesama, a mogu čak zamoliti i članove starosjedilačkih zajednica da razredu prestave svoju

¹⁵¹ <http://www.ilhawaii.net/~stony/lore01.html> Preuzeto 25. listopada 2017.

¹⁵² <https://scholar.lib.vt.edu/ejournals/ALAN/v34n1/kaulaity.pdf>

¹⁵³ http://www.huffingtonpost.com/2015/03/13/indian-education-for-all-montana_n_6859026.html Preuzeto 25. listopada 2017.

¹⁵⁴ http://trib.com/news/state-and-regional/govt-and-politics/indian-education-for-all-bill-makes-it-through-legislature/article_14cf5f77-3ee7-5741-9757-619715aee372.html Preuzeto 25. listopada 2017.

kulturu ili ispričaju koju tradicionalnu priču. Hrvatskim nastavnicima ostaju internetski izvori, ali onima koji ne barataju engleskim jezikom svakako će biti puno teže proučiti dostupnu literaturu ili pak odabrati djela za obradu na nastavi. U tom bi slučaju najbolje bilo da se konzultiraju s nastavnicima engleskog jezika koji su na fakultetu slušali kolegije iz starosjedilačke književnosti.

Američki Indijanci ne trebaju se proučavati samo s aspekta književnosti. Budući da su imali civilizaciju koja je tisućljećima uspješno živjela u sjevernoj Americi prije dolaska europskih kolonizatora, zanimljivi su i s povijesnog, ekološkog i sociološkog aspekta. Stoga bi najbolje bilo korelacijsko-integracijskim nastavnim sustavom njihovu usmenu predaju povezati s nastavom Prirode i društva, Povijesti i Sociologije, odnosno Politike i gospodarstva.

U sedmom i osmom razredu osnovne škole, bilo bi korisno napraviti korelaciju s predmetom Priroda i društvo. Jedna od glavnih zadaća starosjedilačke usmene predaje bila prenijeti na mlađe generacije poštovanje prema prirodi (ne uzimati iz prirode više nego što je potrebno, ne ubijati životinje iz zabave i biti zahvalan na hrani i materijalima koje priroda omogućuje, ne zagađivati prirodu...), a ekologija u kojoj vrijede praktički isti principi važan je element moderne nastave.

Učenike se u sat može uvesti čitanjem dijelova dobro poznatog govora poglavice Seattlea o različitim pristupima i odnosima prema prirodi bijelaca i starosjedilaca. S učenicima se započinje razgovor o zaštiti okoliša. Oni iznose ono što su dosad na satima Prirode i društva naučili o zagađenju okoliša. Metodom oluje mozgov svaki učenik na ploči ima priliku napisati što zna o tome problemu. Na ploči bi trebale biti zapisane sljedeće sintagme (globalno zatopljenje, pretjerana sječa šuma, zagađenje zraka, uništavanja ozonskog omotača...). Učenici se nakon toga dijele u skupine i dobivaju zadatak izložiti uzroke i posljedice svake od tih pojava. Nastavnik im daje tekstove u kojima mogu pronaći potrebne podatke, hamer papire na koje mogu crtati ili pisati, škare, kolaž papir i sve ostalo što im treba. Učenici izlažu svoje zaključke, a njihovi se plakati na kraju sata izlažu na zidu učionice. Postavlja im se pitanje bi li drugačiji odnos prema prirodi, možda onaj o kojemu je poglavica Seattle govorio, mogao spriječiti neke od tih problema. Na početku drugog dijela bloksata, najavljuje se čitanje književnog predloška. U ovom slučaju književni predložak mogla bi biti starosjedilačka priča *Loo-Wit, čuvarica vatre*.¹⁵⁵ Priča je to o pohlepi dvojice braće koja su se svađala oko zemlje i zbog toga izgubila sunčevu toplinu i vatru. Darežljivošću Loo-Wit na kraju je ljudima vatra vraćena. Ovdje se može

¹⁵⁵ <http://www.olywa.net/radu/valerie/mshbefore.html> Preuzeto 26. listopada 2017.

koristiti metoda čitanja s predviđanjem, a kako bi se uvjerali da su učenici razumjeli tekst, trebaju napisati petostih.

Korelacija bi se mogla napraviti i s nastavom povijesti u nižim razredima srednje škole. U nastavi povijesti uči se o kolonizaciji sjeverne Amerike, ali sa stajališta europskih kolonizatora. Opisuje se koje su zemlje osvojile koje dijelove tog kontinenta, bez puno spomena naroda koji su ga nastanjivali prije dolaska kolonizatora. Stoga bi cilj bio dobiti pogled na kolonizaciju iz perspektive starosjedilačkih naroda. Učenike se, na primjer, može podijeliti u skupine. Svaka skupina predstavlja jedan starosjedilački narod (Cherokee, Laguna Pueblo, Lakota, Cheyenne, Kiowa...). Učenicima se daju najvažnije informacije o tom plemenu s obzirom na mjesto na kojemu su živjeli, na način života, na put koji su prošli nakon kolonizacije, itd. Učenici se trebaju poistovijetiti s određenim plemenom i kasnije ga predstaviti ostalim skupinama. (Mi smo iz naroda Laguna Pueblo, naseljavamo smo američki sjeverozapad, današnju saveznu državu Novi Meksiko...). Jedan učenik može predstaviti mjesto na kojem je pleme živjelo prije kolonizacije i, ako je bilo nasilno premješteno, gdje sada živi. Drugi može govoriti o broju pripadnika plemena prije i nakon kolonizacije te o plemenskom jeziku, treći o načinu života, običajima, o tome u kakvim je tipovima nastambi pleme živjelo... Književni predlošci na tim satima mogli bi biti mitovi o postanku koje je svako pleme imalo budući da su svojom zahtjevnosti prilagođeniji tom uzrastu. Cilj je utvrditi sličnosti i razlike među mitovima različitih naroda te vidjeti imaju li narodi koji su geografski bliži više sličnosti od onih koji možda žive na različitim stranama kontinenta. Također, starosjedilačke priče se obično dijele na priče iz svakodnevnog života koje su služile za razonodu i priče iz svete povijesti naroda. Učenici će nakon sata moći prepoznati da mitovi o postanku pripadaju pričama iz svete povijesti naroda.

Korelacija se može napraviti i s nastavom Politike i gospodarstva iz perspektive ljudskih prava. Budući da su se starosjedilačkim narodima uskraćivala osnovna ljudska prava od početka kolonizacije, bilo bi dobro analizirati neke od takvih zakona donesenih od strane američke vlade. Dobar primjer takvog zakona je Zakon o dislokaciji Indijanaca iz 1830. godine čijim je donošenjem određeno da se narod Cherokee nasilno preseli s njihovog teritorija u saveznoj državi Gerogiji. Pleme su natjerali da tijekom zime hodaju do današnje države Oklahome na putu koji je kasnije dobio ime *Put suza* jer je četvrtina plemena na njemu izgubila

život.¹⁵⁶ Zakon o dislokaciji mogao bi se usporediti s Općom deklaracijom o ljudskim pravima ili američkim ustavom koji bi svima trebao jamčiti slobodu i jednaka ljudska prava te vidjeti koje su to točno odredbe iz Opće deklaracije ili Ustava bile kršene. Dok jedan dio razreda radi na usporedbi, drugi može pripremiti kratko izlaganje o stanju ljudskih prava među starosjedilačkim zajednicama danas. Književni predložak iz usmene predaje mogla bi biti priča o nastanku bijelaca koju suvremena starosjedilačka spisateljica Leslie Marmon Silko donosi u romanu *Ceremonija*.¹⁵⁷ Starosjedilačka usmena predaja testament je snazi riječi i priča, a u priči iz *Ceremonije*, riječi su te koje stvaraju bijelce koji su opisani kao najveće zlo. Promatrajući zakone koji su bili pisani protiv njih, jasno je zašto. Cilj je da učenici otkriju uročno-posljedičnu vezu između sustavnih pokušaja brisanja starosjedilačkih naroda s lica zemlje s njihovom potrebom da pomoći priča objasne nastanak onih koji ih pokušavaju uništiti budući da su sve objašnjavali pomoću priča.

Budući da su američki starosjedioci imali izrazito razvijenu kulturu i civilizaciju te da su i s povijesnog aspekta jako zanimljivi, svakako zaslužuju svoje mjesto u nastavi u hrvatskim školama. Bilo bi nedostavno njihove tekstove uključiti samo u nastavu hrvatskog jezika i književnosti, posebice s obzirom na to da ih se ne može naći u nastavnom planu i programu hrvatskih škola. Stoga bi bilo poželjno korelacijsko-integracijskim nastavnim sustavom omogućiti povezivanje starosjedilačke usmene predaje s temama iz ekologije, povijesti i ljudskih prava kako bi se učenicima dala šira i potpunija slika o toj iznimnoj kulturi.

¹⁵⁶ Runtić, Sanja, Knežević, Marija, 2013. *Suvremena književnost američkih starosjedilaca*, Osijek: Filozofski fakultet, Uvod.

¹⁵⁷ Silko Marmon, Leslie, 1986. *Ceremony*, New York: Penguin, str. 134.